

K O N Y A

HÂLKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

İnsanî ve Ahlâkî Medeniyet Sanat Medeniyeti . . .	<i>M. Muhlis Koner</i>
Garbi Asya ve Anadolu Akvamı Kadimesinin Dinleri Tarihi . .	<i>N. F. B.</i>
Kadı Abdurrahman Paşa Hayatı ve İcraatı	<i>Muzaffer Erdoğan</i>
Özlediğimiz Sanat	<i>M. N. Gencosman</i>
Konya'da Musiki	<i>Mahmut R. Gazimihâl</i>
Mevlânânın Gönü	<i>M. N. Gencosman</i>
Evlenme ve Boşanma Hukuku ve Nesebi Gayri Sahih	
Çocuklar Hakkında	<i>Fuad Tuygan</i>
Cumhuriyetin 21 inci Yıldönümü	<i>S. Akaltun</i>
Konyalı Kahramanlara Ait Bir Muharebe Hatırası	<i>Sait Süslü</i>
Akşehir Düğün geleneği	<i>Muammer Karabağlı</i>
Bir Hatıra	<i>M. Mesud Koman</i>
Konyada Küçük Sanatlar	<i>M. Şakir Altan</i>
Şehrin İçme Suyu Vaziyetine Umumi Bir Bakış	<i>Turat</i>
Harp Sonu ve İçtimai Yardım	<i>Dr. İ. H. Aladağ</i>
Halkevi Çalışmaları	

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL : IX

EYLÜL - I. TEŞRİN 1944

SAYI: 71-72

İNSANÎ VE AHLÂKÎ MEDENİYET SANAT MEDENİYETİ

M. MUHLİS KONER

Medeniyet her işin kemaline, erginliğine verilen bir vasıf olduğuna göre medenî adam denince çağdaş yaşamının teknik şartlarına mümkün olduğu kadar uymuş aynı zamanda kemal sahibi, kültürel yüksek bir ahlâka mâlik ve bir kelime ile tam olgun bir insan hatıra gelmelidir.

Medenî bir şehir denince bir şehrin haiz olması lâzım gelen teknik ihtiyaçların temamiyle tekemmül ettiği bir yer gözümüzün önünde tecelli etmelidir.

Medenî bir kavim denince teknik tekâmüle sahip olmakla beraber bütün ahlakî vasıfları nefsinde

toplamış bir içtimai heyet düşünülmelidir.

Velhasıl medeniyet bütün şümuliyle maddî ve ma'nevî bir mükemmeliyetin ifadesi olarak anlaşılmak lâzımdır.

Maddî ve ma'nevî diyorum. Bu kayıttan maksadım medeniyetin yalnız maddî ve yalnız teknik ma'nada anlaşılması cihetini doğru bulmadığımı göstermek içindir. Meselâ: Bir insan ki bütün hayatı teknik itibariyle muasır medenî yaşamının bütün şartlarına uygundur, hiç eksigi yok. Fakat ya aız kendisini düşünür. Kendi faydası için başkasının zarara girmesinde hiç mahzur görmez: Millet ve

memleket umurunda değil. Sosyal yardım aklına gelmemiştir. Bu insan medenî midir?.. Bu insan madî medeniyetin insanıdır. Fakat bütün şümuliyle münevver ve ahlakî kemale sahib olmayınca tam aranılan kemal medeniyetinin insanı değildir.

Böyle bir zerafet düşkününe Medeniyetin teknik şartlarını henüz alamamış fakat her an hemsinin, mensub olduğu milletin hayrını, kemalini düşünen ve bu uğurda gayret gösteren adam her vakıt tercih olunur. Çünkü medeniyet lüsk değildir.

Ferd için olan bu düşünce bir millet için de aynıdır. Bir millet ki şehirleri çağdaş teknik şartların, konforun hepsini haiz. Ferd itibarile sanatkâr, âlim, mevcut. Fakat asıl insaniyetin icapları olan yukarda saydığım yüksek ahlakî vasıflara yer kalmıyor. Böyle bir topluluk ancak teknik bir medeniyetin sahibidir. Asıl insanî ve ahlakî medeniyet yoktur. Şu halde asıl medeniyet insanî ve ahlakî kemale irişmekle teayyün edecektir.

Bu böyle iken garip bir aşağılık duygusu ile her zaman kendimi-

zi medeniyetten uzak sayıyor ve dâima bir avropa perestîşkârı oluyoruz. Evet teknik vasıf itibariyle avrûpaya nisbetle çok geriyiz. Fakat kalp yüksekliği, derin bir insanlık muhabbeti gibi vasıflarla asıl medeniyet olan ahlakî ve insanî medeniyet bizdedir. Bunu teknik ve sanat kemaline ulaştır mak ta hakıyıkî ülkümüzdür.

Bu gün ateşler içinde yanan avrupanın vaziyeti her hangi sebeple ve kim sebep olursa olsun her halde bir çok milletlerin büyük bir sefaletle duçar edilmesi itibarile hiç de medeniyetin yüksek gayelerine uygun değildir. Bu artık anlaşılmış olduğu içindir ki harp sonu avropasının ve harp sonu dünyasının hedef tuttuğu nokta artık milletlerin bir hayal, bir sulh içinde yaşamaları ve bir daha böyle bir badireye cesaren edememele- ri için enkavi tedbirlerin alınması esaslarını araştırmaktır. Her milletin siyasî ricali bu noktada müttefikdir.

Artık dünya teknik medeniyete, insanî ve ahlakî medeniyete doğru gitmeye hazırlanmaktadır. Dedğimiz asıl insanlık, asıl kemal buradadır.

GARBÎ ASYA VE ANADOLU AKVAMI KADİMESİNİN DİNLERİ TARİHİ

N. F. BAŞTAK

(Baş tarafları evvelki sayılarda)

Frikyalıların Dini

1 — *Peder mabud ve anasının kocası olması itibarile Atis:*

Atis isminin sadece «Peder Baba» mânasını ifade ettiği anlaşıyor. İstikakın telkin ettiği bu tarzı-izah, Atis'in diğer bir adının da «Papaz» olması mülâhazası ile teeyyüd etmektedir; halbuki papaz, «Peder» kelimesinin her tarafta mütedavil bir şeklidir ki müstekillen, tek mil yer yüzünde, birbirinden ayrı birçok lisan âlelerinde bulunmaktadır.

Atis'in anasının ismi «Nana» idi; bu kelime ise umumiyetle «ana» demek için kullanılmaktadır. Buschmann tarafından toplanmış olan bu kabil kelimelerin listesi şunu göstermektedir ki, PA ve TA ve buna müşabih AP ve At tipleri her tarafta «Baba» mânasını ve bunun gibi MA ve NA AM ve AN tipleri de «Ana» mânasını ifade etmek için kullanılmaktadır.

İşte böylece, Atis'in anası, onun lâhûtî maşukası olan «Büyük mabude ana»nın diğer bir şekinden başka bir şey değildir. Bu suretle âşık ve maşukanın oğul ve ana oldukları efsanesine avdet etmiş oluyoruz.

Nanâ'nın, diğer cins ile münasebette bulunmaksızın, mucizevi bir surette gebe kalması vak'ası gösteriyor ki bizzat Frikyanın (Ana — Mabude) si, aynı tipteki diğer iptidai mabudeler gibi «Bakire Ana» olmakla iştihar etmiş idi. Burada; bekâretin izdivaçtan daha ziyade şayanı hürmet olduğunu kabul eden bir nazariyeye müstenit bir itikad görmemeliyiz.

Daha evvelcede iş'ar ettiğimiz vechile bu, gebeliğin ve pederliğin meçhul bulunduğu vahşet devirlerinden kalma (pes - zinde پس - زنده) bir âdettir. Bu cihet, niçin daha sonra, pederliğin hakiki tabiat ve mahiyetinin tanınmasından çok za-

man sonra, «Peder Mabud» un, esatirde, çok defa, lâhûtî refikası olan «Ana — Mabude» den daha az ehemmiyetli bir şahsiyet olduğunu da izah etmektedir.

Baba olması itibarile Atis'e tallûk eden şeyler meyanımında şunu da zikrederim ki, Bitiniya'lıların dağların tepesine çıkmak ve orada «Atis» e Papas ismi altında dua ve münacat etmek âdetleri idi. Bitiniya'lı olması itibarile, bir çok vesilelerle bunu görmüş olması icabeden «Arrien» bunu tasdik etmektedir.

«Erkekliği izale edilmiş Gök mabudu olması itibarile Atis.»

Belki bundan şunu da istidlâl edebiliriz ki, Bitiniyalılar Atis'de, kendisile birleştirdikleri, yâni aynı şahsiyet olduğuna hükmettikleri, «Zeus» gibi bir sema mabudu, yahud da semavî bir peder görüyorlardı. Eğer keyfiyet böyle idiyse Atis ile Kübele'nin (Baba - Mabud) ile (Ana mabude) nin hikâyesi, (Gök — baba) tarafından inbat edilen (Yer — Ana) nın pek ziyade yayılmış olan efsanesinin hususî bir şeklinden başka bir şey olmadığı anlaşılır.

Bundan başka Atis'in ihşa edilmesi hikâyesi şu Yunan efsanesine müşabihtir ki, buna nazaran Chronos, semanın eski mabudu olan pederi Uranos'u ihşa ettiği gibi bizzat kendisi de, semanın genç mabudu oğlu «Zeus» tarafından ihşa edilmiştir. Gök m a b u d u n u n

kendi oğlu tarafından ihşa edilmesi hikâyesi, makul bir surette, gök ile yerin birbirinden şedit bir su-bir surette ayrılmasının efsanesi olarak izah edilmiştir.

Filhakiyka, bazı ırklar, mese-lâ: Polynèsia'lılar farz ederler ki gök ile yer bidayette birbirlerini sıkı sıkı kucaklamış bir halde bulunuyorlardı. Bununla beraber, meselâ: Galles'ler gibi bir hadım rahipler tarikatının sırf tekev-vün - ü - âlem = Cosmogonie efsanesi üzerine müesses olmuş bulunması az muhtemel görünmektedir. Mademki sema mabudu asırların bidayetinde bir kere ihşa edildiği halde niçin bu ihşa ameliyesi her zaman devam edip durmaktadır?. Uzun kat'ı işi, muhakkak surette lâyenkat'i teceddüt eden bir ihtiyaca mukabele gayesini haiz olmalıdır. Bu iş, yalnız hilkatî âlem esnasında vukua gelmiş efsanevî bir hadisenin hatırlatılmasını istihdaf etmiş değildir. Bu ihtiyaç, arzın, her sene mevsimlerin değişmesile, tehlikeye düşen, kuvvei inbatiyesini muhafaza ve edame etmekten ibarettir.

İhtimal ki Kozmognik efsane ile arzın kuvvei inbatiyesini edame maksadile, Atis'in rahiplerinin gömülmesi nazariyesi uzlaştırılabilir. Bir çok kavimlerde müşterek olan kadim itikadı hatırlıyalım ki, ona nazaran; Hilkatî âlem nihayet güneşin hararetinin senevî

artmasından neşet eden şu büyük tehavvül içinde her sene tekerrür etmektedir.

Fakat Atis'in semâî şekil ve suretinin delilleri, bizim için bu mevzu üzerinde, bir dereceye kadar emniyetle söz söyleyebilmemiz müsaait olabilmek için pek zayıftırlar. Bu şekil ve suretin bir izinin, Kübele tarafından kendisine verilmiş ve üzeri yıldızlarla tezyin edilmiş olan Takke'de

(pes — zinde = زنده - بصر) olarak bulunduğu görülmektedir ki, bu şekil, Atis'i tasvir ettiği zannolunan bazı âbidelerde meşhuddur. Onun Frikyalıların ay mabudu Men «Tyrannus» ile birleştirilmesi, aynı istikamette bir delil vermektedir; fakat orada hakiki bir halk an'anesinden ziyade muahhar bir devrin dînî nazariyatı görülmektedir.

(Devam edecektir)

KADI ABDURRAHMAN PAŞA

Hayatı ve İcratı

MUZAFFER ERDOĞAN

(Baştarafı 68 - 69 - 70 inci Sayıda)

Rus seferinde asker toplamak hususunda gösterdiği faaliyetten dolayı «Bayraktar» ve «Alemdar» lakabı ile tanınan Mustafa Paşa ile adamlarını lekelemeğe çalışan bazı saray mensupları ile Yeniçeri azgınları ve bir çok softa döküntüleri, bir ramazan günü İstanbul'da ayaklanarak Babıaliye saldırdılar ve orada müdafaasız bir durum da bulunan Alemdar Mustafa Paşanın en sonunda kahramanca şehadetine (56) sebebiyet verdiler (1808). Bu olayı takibeden günlerde Mahmud II, sarayda kardeşi olan Mustafa IV. ü idam ettirdi. (57) Yeni Hükümdarın buyuruğu

(56) — Babıali vak'asını müteakip sarayın müdafaasına koşmuş olan Ramiz ve Kadı paşalar, o sırada henüz hayatta bulunan Alemdar Mustafa Paşanın imdadına yetişememişlerdir. Çünkü bunların saraya gelmeleri Alemdarın ölümünden sonra olmuştur. (Uzunçarşılı Alemdar Mustafa Paşa, S. 133)

(57) — Cevdet Paşa, Mustafa IV ün mahnukan idam olduğunu söylüyorsa da (9,41) daha fazla malûmat verememektedir. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde (2650) No. da kayıtlı Mustafa IV ün idam kararına ve isyanına dair tarihçede (Tahsin Öz, Selim III. Mustafa IV ve Mahmud II zamanlarına ait bir kaç vesika, Tarih vesikaları dergisi, 1,

ile yapılan bu idam olayında Kadı Abdurrahman Paşanın da büyük bir rol oynadığını söylemek lâzımdır. Mahmut II Ruznamesine göre Kadı Abdurrahman Paşa maiyeti efradının padişaha yardım hususundaki muvafakat cevaplarını aldıktan sonra yegeni olan Ahmed Efendiyi üç çifte zevrakçe ile Topkapı sarayına göndermiştir.

Orada bazı kimselerin müma-naatları ile karsılaştıran bu zat, bir müddet denizde beklemek mecburiyetinde kaldıktan sonra binbir zorlukla Hırkayi Şerif Odası civarına kadar gelebilmiş ve orada karşılaştığı silâhdar Receb Paşa Zade Mehmed Beyin yardımı ile saraya girebilmek müsaadesini almıştır. Kadı Abdurrahman Paşa yegeni Ahmed Efendi yardımıyla kopardığı bu müsaadeden sonra

20 — 29) Şeyhülislâm Salih Zade ile Kadı Paşa, Ramiz Paşa, Kaymakam Memiş Paşa Enderrunda bulunan ülemanın Sünnet odasında görüştükleri ve Şeyhülislâmın fetvası üzerine Mustafanın idamına karar verildiği ve bu işin bidayette tereddüt içinde bulunan Mahmud II yi epeyce düşündürdüğü yazılıdır.

vakit kaybetmeden harekete geçmiş ve maiyetinde bulunan Sekban askerlerini mavnalara yerleştirerek Balıkhane'ye yönelmişti. Buradan saraya çıkan Kadı Abdurrahman Paşa, kendisini müteakib aynı yerden saraya giren Abdullah Ramiz Paşa ile birlikte Sünnet odasında Mahmud II, ye mülâki olmuştur. Uzun tereddüdlere sonra verilen karar üzerine Kadı Abdurrahman Paşa maiyetinde Bostancı başı ve bir kaç cellâd bulunduğu halde şimşirlik'e (58) varmış ve yenimabeyin dedikleri yerde Mustafa IV, ü bularak onu kendisinin şal kuşağı ile boğdurmıştır. (59) Bu suretle yeni padişahın gözüne girmeğe muvaffak olan Kadı Abdurrahman Paşa maiyetinde dört bin kadar Sekban askeri ve emrinde dörde yakın son sistem top olduğu halde Yeniçeri alaylarına hücum ve Ayasofya civarındaki kışlalarını zabtile yüzlercesini kılıncıtan geçirmiştir. (60) Fakat çabuk kazanılan bir zaferin serhoşluğu

(58) — Burası bugün İstanbulda Topkapı sarayında bir bahçenin adı olup harem mün-tehasını teşkil eden binaya bitişiktir. Bu bahçede evvelce bir takım binaların bulunduğu bu gün mevcut olan bazı temel bakiyelerinden anlamak kabildir.

(59) — Yayla imamı vekayinamesinde bu hadise anlatılırken Kadı Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşalardan başka Rahrive Nazırı Morali Ali Efendi ile ince mehmet beylerin de adları zikrediliyorsa da, bunlar vak'a esnasında saravda bulunmadıkları ve Tersanede oldukları kuvvetli bir ihtimal dahilindedir. (Tarihi Cevdet 9,41)

(60) — Ed. Driault, Selimi salis ve Napoleon (M. Fuad tercümesi) S. 339

ile kendilerinden geçen Kadı Abdurrahman Paşanın askerleri, tehlikenin büyüklüğü karşısında yeniden toplanmağa muvaffak olan Yeniçeri kuvvetlerine daha fazla mukavemet imkânını bulamamışlardı. Alemdarın şehadetiyle neticelenen irili ufaklı hadiseler sonunda muvaffakiyete kavuşan Yeniçeriler, Üsküdar'a geçerek orada bulunan yeni askerin kışlalarını yakmışlar ve Arnavut Binbaşı unvanile maruf olan Mustafa ağayı öldürmüşlerdi. Ondan sonra da Kadı Abdurrahman Paşanın kira ile oturmakta olduğu eski sadrazam İsmail Paşanın konağını yağma ederek yakmışlardı (61).

Bu esnada Kadı Abdurrahman Paşanın, âilesi efradını oradan kaçırdığı ve bu suretle onların hayatını kurtardığı söylenmektedir. Bir aralık sünnet odasında Mahmut II. tarafından kabul edilen Ramiz ve Kadı Abdurrahman Paşalar, Padişahın emrile kendilerini sahilde bekleyen Firkate'lerle Üsküdar'a geçmek istemişlerse de top-hane çorbacılarının ikazile fikirlerinden dönmüşlerdir. Böylece yanlarında bulunan Çamlıcalılarla Ayastafanos istikametinde yola çıkan Ramiz ve Kadı Abdurrahman Paşalar, kendilerini «İbrik» tabir olunan bir gemi ile takip eden yeniçerilerin tarassutlarından kurtarmaya muvaffak olarak, (62)

(61) — Mehmet Ataullah, tarihi şani zade C. 1, S. 141 - 142

(62) — Cevdet Paşa, Tarihi Cevdet, C. 9 S. 45

Makrıköy civarında karaya çıkmışlar ve yaya olarak bir müddet yürüdükten sonra Uzun köprü yakınında Kinarye karyesinde tedarik eyledikleri beygirlerle yollarına devam ederek Burgaz köprüsüne gitmişler ve Çatalca civarında Subaşı köyünde kendilerini bekliyen Selim Giray ile buluşmuşlardır. Henüz basılmamış olan Yayla İmamı vekayi'namesine göre Selim Giray onları o havalide bulunan ve Han Çifliği adile maruf olan kendi cifliğine götürmüştür. (63)

Buna mukabil diğer bazı eserlerde bu hâdise bir parça değişik olarak nakledilmektedir. (64) Bunlara göre vuku bulan firar hâdisesinden sonra Ramiz Paşa ile tersane rüesasından İnce Mehmet bey, Selim Girayın çiftliğinde bir müddet kaldıkları halde (65)

(63) — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Rumeli âyanlarından Tireineklı oğlu İsmail, Yılık oğlu Süleyman ve Alemdar Mustafa Paşa S. 177

(64) — Mehmed Ataullah Tarihi Şani zade, C. 1, S. 151 - 252 ve Cevdet Paşa, Tarihi Cevdet, C. 9, S. 55

(65) — Şani Zade Ramiz Paşa ile ince Mehmed Beyin bir müddet sonra diğer alemdar Mustafa Paşa mensuplarının gittikleri Rusçuk taraflarına gittiğini kaydetmektedir. (Tarihi Şani zade, C. 1, S. 152). «Selimi Sâlis ve Napoleon» adlı eserde Ramiz Paşanın Eflâkte katlolundğu yazılıdır. (S : 370).

Kadı Abdurrahman Paşa ile Morali Ali efendi yolda onlardan ayrılmışlar ve kıyafetlerini değiştirmek suretile İstanbula yönelmişlerdir. İstanbul'da ise Ali efendinin gizli bir halde kapanmak mecburiyetinde kalmasına rağmen Kadı Abdurrahman Paşa cesaretine güvenerek çekinmeden şehir sokaklarında bir müddet dolaşıp yapılan bütün hadiseleri bizzat müşahade eyledikten sonra Üsküdar'a geçmiş ve oradan da Alâiye taraflarına gitmek üzere yola çıkmıştır. (66) Paşanın böylece Alâiye istikametinde kaçmasından bir müddet sonra İbradı'da ölümü vuku bulmuştur.

Biz onu katledilmek suretile vuku bulan ölümüne temas etmeden evvel İstanbul'da tam bu firar esnasında söylendiğine kuvvetli bir ihtimalle hükmeyletiğimiz başka bir destanı, yazımızın bütünleyici bir unsur olmak üzere, burada sunmayı uygun buluyoruz: (67)

(66) — Mehmed Ataullah, Tarihi Şani zade, Cilt. 1, S. 176 — 178

(67) — Kimin tarafınean tertip edildiğini kat'i olarak bilemediğimiz bu destan, İstanbul'da Millet Kütüphanesinde bulunan bir el-yazma mecmuasında kayıtlıdır. (Manzum eserler, № 789, S. 11 - 13)

Zuhur etti dilde bir tuhfe destan
Hüküm yazmaz oldu evrakı perişan
Günde bin suretten gösterir nişan
Galbia bozuktur âyine-i devran.

Âşıklara dünya bağı melamet
Haktan halâsına ister icazet
Zuhur etti geldi asrı kıyamet
Bu Remzi fehmeder hep nüktedanan.

Başa çıkmıyacak tutuldu bir rah
İşten anlıyanlar dediler eyvah
Bu davada gitti iki padişah
Ağlamayup ne yapsın âkıl insan.

Sultan Selim, Sultan Mustafa gitti
Yaşımız kırk iken seksene yetti
Bu fânî dünyanın hizmeti bitti
Bu cihanın halkı kaldı perişan.

Bir tama'dır gitti binbir ricale
Hakkı inkâr edüp düştüler mâle
Bu haberler gitti yedi kırâle
Şimden girû ise dururmu düşman.

Kadı Paşanıdır cümle kabahat
Başına cem etti bir çok haşerat
Umuru devlete verdi rezalet
Beyhudedir gitti bir seferlik can.

Alemdar iken oldu mihri emin
Ağlattı o cihanda bunca mümin
Mustafa Bayraktar devlete hain
Dolandı payine ettiği isyan.

Kasteyledi zâlim taç ile tahta
Öğrenmiş vardı kendisinden usta
Leylei kadirde saat dokuzda
Gitmişti kalbinden olanca küman.

Ocaklı kurdular ocak binasın
Onlar cem olup ettiler duasın
Boşuna taş atan bulur belasın
Bu kanunu kuran Sultan Süleyman.

Rumelinden geldi bir alay çitak
İslambol halkını eyledi çıplak
Bayramın ilk günü kılıçla bıçak
Kurdu cehennemde bir Kara hayvan.

Şimden giru var mı Nebi gelecek
Canı tende iken toprak olacak
Günden güne dünya harap olacak
Fena bulmadadır bu fena cihan.

Ocaklılar buldu şanu şöhreti,
Gayet artırdılar bunda rif'ati
Bunu söylemeye ettik gayreti
Söyledik kelamı kalmadı noksan.

Kadı Abdurrahman Paşanın İstanbuldan Alâiye istikametine kaçıışı yukarıda temas eylediğimiz üzere onun İbradida âilesi erkânından bir kaç kişi ile birlikde katledilmek suretile ölümüyle neticelenmiştir. Kendisini diri veya ölü olarak ele geçirmek için çırpınan Yeniçeriler, Üsküdardan mem-

leketi istikametinde (68) yola çıkan Kadı Abdurrahman Paşanın

(68) — Halil Edib beyin ifadelerine göre Kadı Abdurrahman Paşa Üsküdardan hareketten sonra maiyetile Kütahyaya gitmiştir. Yandaki cemaati dağıtmaması hakkında oranın valisinin tavsiyelerini dinlemeyen mümaileyh Kütahyadan sonra İbradi'ya vasil olmuştur. Ona göre maiyeti efradını dağıtmamış olsaydı Yeniçerilerin kendisine hücumları vaki olmayacaktı. Bunun neticesinde ise Mahmut II'nin Yeniçerilerin tedibindeki icraatı da daha evvel meydana gelmiş olacaktı.

fırarını duydukları zaman büyük bir muvaffakiyetsizliğe uğradıklarını düşünerek hayli teessür içinde kalmışlardır. Alemdar Mustafa Paşa vak'ası üzerine Anadolu'ya kaçan ve kendisine sığıntı yeri olarak seçtiği Alâiye'ye kapanan Kadı Abdurrahman Paşa ise, oğlu Abdullah Paşanın idaresi altında bulunan mezkûr bölgede boş durmamış ve alttan alta faalliyetlerde bulunarak çok kısa denilebilecek bir zamanda yeniden iki binden fazla asker toplamıştır.

Takib edecekleri hareket tarzını tercih hususunda tereddüt içinde kalan Yeniçeriler ise bir müddet sonra Mahmut II'ye baş vurarak kendisinden zorla Kadı Abdurrahman Paşanın bulunduğu yerde katline dair bir ferman almaya muvaffak olmuşlardır. (69) Alınan bu katil fermanı üzerine Cevdet Paşanın dediği gibi filasil Kadı Paşanın adamlarından olan teke mütesellimi Kapıcıbaşı Hacı Mehmet ağa, Yeniçerilerin bütün istek ve arzularına rağmen bir türlü ele geçiremedikleri hasımlarını İbradi'da yakalamak suretile öldürmeye muvaffak olmuştur. (70) Tekelioğlu unvanile de maruf olan bu zat maiye-

(69) — Mahmut II. tarafından istemiyerek verilen bu katil fermanının içinde gösterilen sebep ve delillerin nelerden ibaret olduğu bu gün için bir şey söylememekle beraber ileride aynı mevzu üzerinde daha geniş bir çerçevede dahilinde incelemelerde bulunacaklara faydalı olur ümidile onun bir suretiini ahfadan Halil Edip'de bulunduğunu bildirmekle iktifa edeceğiz.

(70) — Cevdet Paşa, tarihi Cevdet, C. 9 S. 55

tinde on bin kadar Yeniçeri olduğu halde İbradi'ya gitmiş ve orada beş altı ay kadar süren bir cebir ve tazyikden sonra onu, oğulları Abdullah paşa ve müderris Mehmet efendi ile birlikde «Zilan» adı ile anılan köyün civarında bulunan bir mağarada elde ederek kasabaya getirmiş ve oradaki ko- nağında (71) akrabasından bir kaç kişi ile birlikde idam eylemiştir. (72) (1808 10 Zilhicce 1223).

Aynı zat, mumaiylehin Abdullah ve Mehmet adlariyle anılan iki oğlunu da kendisinin katlinden bir gün sonra öldürmüştür. (73) Mehmet Ataullah efendi yazmış

(71) — Halil Edip Beyin ifadesine göre bu konak 1305 yılında İbradi'da vuku bulan büyük yangında yanmıştır. Bunun yanmadan evvel öldürüldüğü odasının duvarlarında Kadı Abdurrahman Paşa ile ailesi efradının kan lekeleri görülmekte idi.

(72) — Ed. Driault; Kadı Abdurrahman Paşa'nın Alemdar Mustafa Paşa vak'asından sonra Ramiz paşa ile birlikte Rusçuk'a kaçtığı ilkinin Eflâkte yakalanarak katledildiğini ve devriş kıyafetinde İstanbul'a dönmek üzere olan Kadı Abdurrahman Paşanın ise yolda aynı vechile yakalanarak katledildiğini yazmaktadır. (Bak: Selimi Sâlis ve Napoleon Köprülü Zade M. Fuad Ter., S. 370). Araştırmalarımız esnasında yaptığımız soruşturmalara göre başta Kadı Abdurrahman Paşanın mezarı olduğu halde babası Şeyh Mehmed'in, amcası Hacı Ahmed'in, birader zadesi Hacı Es'ad'ın kızları Nefise ve Zübeyde hanımların mezarları hep İbradi kabristanındandır. Cümlesinin taşlarına kazılmış olan yazılar kolaylıkla okunacak derecede açıktır.

(73) — Daha sonra Mahmut II tarafından Teke müteselliminin tedibi için de başka bir ferman verilmiştir. Bu fermanla Kadı Abdurrahman Paşanın oğullarının katli için evvelce emir ve ferman olmadığı halde bunların dahi katline cüret edilmesi zikredilmekte ve bu itibarla katil işini yapan zatın tecziyesi istenmektedir.

olduğu tarihte Kadı Abdurrahman Paşanın katlinden bahsederken Teke mütesellimi tarafından kesilen başının İstanbula gönderildiğini ve orada Zilhicce ayının 22 nci günü halka teşhir edildiğini kaydetmektedir(74). Yukarıda Kadı Abdurrahman Paşanın Alemdar Mustafa Paşa tarafından İstanbula davet olduğu sırada tanzim edilen bir ittifak senedine temas etmiştik. Söylendiğine göre bu senet Mahmut II. ce hukuku saltanata bir tecavüz mahiyetinde görülmüş ve bunun neticesinde hasıl olan kızgınlığından doğan ateşi, onu bu surette ortadan kaldırmakla söndürebilmiştir.

Cevdet Paşanın dediği gibi on dokuzuncu asır başlarında Osmanlı imparatorluğunun kalkınması ve her sahada gelişmesi hususunda büyük işler yapacağı muhakkak olan Kadı Abdurrahman Paşa gibi bir zatın idamı Devlet için her halde büyük zayıttan olmuştur. Katil işinden pek az sonra bunun farkına varan Osmanlı hükümdarı, vicdanen çok muazzep olmuş ve haylı nedamet eseri göstermiştir. (75) Kadı Abdurrahman Paşanın İbradıda feci bir şekilde vuku bu-

(74) — Mehmet Ataullah, tarihi şani za-
de C.1, S. 176 - 178

(75) — Teke mütesellimi Mehmet Ağa Kadı Abdurrahman paşanın emvalinden mühim kısmını saklıyarak cüz'i bir kısmını hazineye göndermesi gerek padişahca, gerekse Babıâlice iyi karşılanmamıştır. Bu hususta yapılan tekitlerde müsbet bir cevap vermekten istinkâf eylediğinden üzerine asker sevk edilmiş ve Teke kalesi 29 ay muhasara altına alınmıştır.

lan katlinden on yıl sonra Mahmut II. tarafından mallarının veresesine iâdesine dair verilen başka bir fermanında, onun, içinde duyduğu azap ve nedamet izlerini kolaylıkla görmek mümkündür. (76) Söylendiğine göre bu ferman Kadı Abdurrahman Paşanın kızlarıyla on beşe yaklaşan birader zâdelerinin yaptıkları müracaat üzerine verilmiştir.

Tevkiî divanında yapılan mürafaalarında Tekeli oğlunun gasbettiği gayri menkul emvalin büyük bir kısmının doğrudan doğruya Kadı Paşanın olmadığı ve bunun babası Mehmet efendiye ait bulunduğu anlaşılmıştır. Bu sebebdan bunların sahiplerine iadesi uygun görülmüştür. Zikrettiğimiz bu ferman muhteviyatından Mahmut II, nin vuku bulan katil hadisesinden duyduğu nedamet izlerini sezmeğe mümkün olduğu gibi Kadı Abdurrahman Paşanın öldürülmesinden sonra torunu olan Abdurrahman beyin Padişahca İstanbula davet edilmesi ve uhdesine

Neticede o da Kadı Abdurrahman paşanın akibetine uğratılmıştır. İbradi'yi yakıp yıkan ve bir çok yağmalarda bulunan Tekelioğlu, Kadı Abdurrahman Paşayı öldürdükten sonra onun altın ve gümüş kakmalı bir şişane-den ibaret olan kıymetli tüfeğini de gasbederek Antalyaya götürmüştür. Bunun Antalya'da Zeki Bey adlı bir zatta olduğu söylenmektedir. Kadı Abdurrahman Paşanın el yazısıyla resmini bir hayli aramamıza rağmen bulmak kabil olmadı. Mühürünü zarif orgun basımı yarıda kalan bu eserini de vaktile neşretmiştir.

(76) — Bu fermanın bir örneği Halil Edip'tedir.

kapıcı başılık payesinin verilmesi de aynı şeyi aşağı yukarı göstermektedir.

Selim III, Mustafa IV ve Mahmut II devirlerinde İmparatorluğun umumiyetle dahilî işlerinde büyük bir rol oynadığı ve bu uğurda birçok başarılar kazandığı muhakkak olan Kadı Abdurrahman Paşanın elimize geçirebildiğimiz vesikalara ve göre bildiğimiz tarihi kayıtlara göre yukarıki satırlarla hayat ve icraatını mümkün mer-tebe aydınlatmaya çalıştık. Fakat buraya kadar söylediklerimizle onun bu husustaki hakiki rolünü bütün inceliklerle ortaya koyabildiğimizi hiç bir zaman iddia edemeyeceğiz. Hayat ve şahsiyet üzerine araştırmalarda bulunurken kendisinin Konya Valiliğinde bulunduğu sıralarda yerli halkı pek memnun edemediğine ve bu sebebdan aleyhinde bir çok dahilî ayaklanmalar ve hükûmet merkezine bir hayli acızlanmalar yapıldığına vakif olmuş bulunuyoruz.

Başta Aşık Şem'i olduğu halde Selim III devrini idrâk etmiş bazı ozanlar; onun hakkında vu-

cuda getirmiş oldukları destanlarla halkın bağrından kopup gelen acıları ve sızıları bize aşağı yukarı duyurmuş bulunmaktadırlar. Buna mukabil Cevdet Paşa gibi diğer resmî tarih yazıcıları ise onu devletin idarî ve bilhassa askerî bünyesinde büyük kalkınmalar yapmaya hazırlanan ve bu uğurda bir hayli başarılar kazanan hakikî bir inkılâp kahramanı olarak âdetâ tebeil eylemektedir. Biz bugün için bizzat görüp tetkike imkân bulduğumuz oldukça mahdud hudutlardaki vesikalara ve tarihî kayıtlara göre Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşanın şöyle böyle altmış küsur seneyi bulan hayatı boyunca başından geçirmiş olduğu belli başlı olayları olduğu gibi kayıt ve tesbit etmeye çalıştık. Maksudımız onun hakkında çerçevesi oldukça geniş tutulan müstakil bir etüt yapmakdan ziyade, ileride böyle bir monografyayı hazırlamak isteyen büyüklerimize küçük bir yardımda bulunmak ve bilhassa Konya ile alâkası nisbeten mahdud olan sayın zevata, meçhul kaldığını zannettiğimiz; bazı noktaları sadece ve kısaca hatırlatmaktan ibarettir.

ÖZLEDİĞİMİZ SAN'AT

Ankara : M. N. GENCOSMAN

Sanat felsefesi, Estetik nazari yeleri başka; sanatın kendisi daha başkadır. Yeni bir sanat getirmek herhalde onun felsefesini, tenkidini yapmaktan daha çetin bir iştir.

Millî benliğimizin damgasını taşıyan bir sanat örneğini ne tenkitçilerden, ne de estetikçilerden istiyebiliriz. Biz öyle bir sanat arıyoruz ki, en sapa köylerimizden en uyanık ve kültürlü şehir muhitlerimize kadar bütün gönüllerde ılık bir heyecan dalgalandırsın; öyle bir (güzel) istiyoruz ki hem köydeki Satılmış Dayı'nın katkısız ruhuna, hem de şehirdeki aydın gençliğin ileri zevkine yaklaşınsın, bize öz ve temiz duyguların kanatlanmış birer sembolünü getirebilsin. Özlediğimiz ideal sanatı, millî dehayi aksettirebilecek canlı bir edebiyatı işte bu ülkenin ışığı altında bulacağız.

*
* *

Şair, edebiyatçı ilhamını millî hayat kaynağından almadıkça bize özlü ve feyizli bir Türk edebiyatı getiremeyecektir. Asırlar boyunca gevelenmiş klâsik edebiyat mahsullerimiz ne kadar bol ve zengin

olursa olsun bunlar, çünkü cemiyetin ölçüsü değişmiş bir zevk muhitinin armağanlarıdır; nihayet bir tarihtir ve tarihin sinesinde birer ecdat hatırası olarak yaşıyacaktır.

Bayatlamış garp modellerinden alınan eğreti motiflerle (ekzotik) bir Türk edebiyatı yapmak isteyenlere gelince; onlar daha yanlış bir çığıra sapıyorlar. Her fikir, her malzeme her yapıya intibak ettirilemez zaman ve muhit şartlarını hesaba katmak gerektir.

*
* *

İdeal Türk sanatının iç ve dış yapısı Türk motifleriyle işlenmiş olmalıdır ki bizi ve bizim ruhumuzu aksettirebilsin. Biz artık (mey) ve (Mahbup) alemlerinin köhne mazmunlarından hoşlanmadığımız gibi (Sen) ve (Luvar) kıyıların fuhuş destanlarını terennüm eden (kozmopolit) bir edebiyattan da zevk almıyoruz. Bugünkü neslin çocukları, Fırat ve Kızılırmak boylarının içli nağmelerinden Yeşilırmak çevrelerinin kır çiçeklerinden işlenmiş, Anadolu'nun mor dağlarında, engin yayla-

larında arılaşmış yepyeni bir sanatın müjdesini bekliyor. Bu sanat ülküsünü gerçekleştirecek (Mesih) bir gün bu güzel yurdun berrak ufukları altında doğacaktır.

*
* *

Hepimiz bilirizki sanat, yüksek bir kültür işi olmaktan ziyade heyecan duymak, ve heyecan verebilmek kudretidir. Ruhunda bu özel kabiliyeti bulamayanlar enerjilerini boş yere harcıyacaklardır. Kültürün sanatkâr için büyük bir yardımcı olduğu inkâr edilemez. Ancak yaratıcı bir zekâ, hususî bir seziş ve duyuş kabiliyeti ön planda gelir.

Yüksek iddialar, polemik gü- rültüleri kulaklarımızı ve gözlerimizi doydurmadığı gibi ruhlarımızı da çoraklıktan kurtaramıyor.

*
* *

Sırası gelmişken şu noktayı da biraz aydınlatmak isteriz :

Sanat cemiyetin mahsulüdür, diyenler; eksik düşünenler, cemiyetin içyüzünü anıyamamış olanlardır. Sanat gerçi millileşmiş bir küme içinde doğar, onun karakterini aksettirir. Fakat doğrudan doğruya cemiyet denilen kalabalığın mahsulü değil, Millî sanatkârın eseridir. O sanatkâr ki yaratıcı zekâsiyle mensup olduğu kümeye yeni bir şuur ve istikamet verir, statik bir varlık olan cemiyeti dinamik bir hamle ile istediği yola sevkeder. İçinde yaşadığı zaman ve mu-

hit şartlarını aşan büyük dehalar, cemiyeti başka bir şekil ve nizam altında yeniden yoğurmuşlardır. Beşer tarihi boyunca dâhinin cemiyet üzerindeki tesiri cemiyetin dâhi üzerindeki tesirine galebe çalmıştır. Yaratıcı ve yol gösterici kafalar olmasaydı cemiyet dediğimiz insan yığınlarının pasif bir vasat [milieu] den farkı ne olabilirdi? Hattâ daha ileri giderek diyebiliriz ki cemiyet, dâhinin elinde ancak bir inşa malzemesidir. Ona şekil ve hareket veren, ona varlık şuurunu aşılayan; dinamizm kudreti bahşeden dâhilerdir. Şuhalde dâhi, mensup olduğu kümenin bir ferdi olmakla beraber onun kurucusu ve yapıcısı da olmuştur. San'at alanımız işte bu vasıfta hamlecî ve yaratıcı kafalar beklemektedir.

*
* *

San'atın bariz vasfı her seyden evvel millî olmasında, millî zevk ve heyecanı ifade edebilmesindedir. Bunda tereddüt edilemez. Çünkü tam manasiyle milletler arası bir estetik ölçüsü yoktur. Bu ölçüler ancak millî bir damga taşıyan eserler üzerinde doğru bir netice verebilir. Esere sanat kıymeti veren büyük mucize, ancak sanatkârın kafasında şekillenmiş millî karakterdedir.

*
* *

San'atı bu bakımdan görenler ona lâayık olduğu mevkii ve istiklâli vermekte de tereddüt etmezler.

Çünkü Sanat başlı başına bir realitedir. Mevzuu hayatın kendisi olduğu gibi gayesi de hayatı yükseltmektir. Sanatı herhangi bir ideolojinin hizmetkârı zannedenler yahut bu şekilde kullanmağa yeltenenler onu anlıyamamış olanlardır. Sanat, her ideolojiye ışık veren bir meş'ale olabilir; fakat sırf bir mefkûrenin propaganda aleti değildir. O kendine yaraşan bir istiklâl havası içinde doğmalı ve yükselmelidir. Boyunduruk altın-

da işleyen bir sanat cılız kalır, ve söner.

Beklediğimiz sanat, bize kendi motiflerimizle örülmüş, kendi hayatımızın heyecan kaynaklarından süzölmüş temiz ve katkısız bir güzellik örneğini getirecek olan hür ve müstakil Türk sanatıdır. Yoksa herhangi bir zevk hastalığının dalâletine uğramış bazı kafaların getirmek istediği cılız ve kozmopolit mahsullerin bu toprakta sürümü yoktur.

KONYA'DA MUSİKİ

MAHMUT R. GAZİMİHAL

VIII

Gerekli görüş düzeni:

Doğu musikisinin kendi en yüksek şubesini memleketimizde kurduğun, Horasan'dan gelen sanatın — Divan edebiyatının bestesi olarak, ayrıca da tasavvufî bir kol halinde — en sade ve en kibar estetiğini İstanbul'da geliştirdiği yüzde yüz bir güvenle ileri sürülebilir. Son üç asır içinde edindiği bu olgunluğun Mısır ve Suriye'nin ileri gelen musikicileri arasında da gıptayla karşılandığı biliniyor. Bununla beraber, İstanbul'un idrâk ettiği böyle bir seviyeden uzak ve habersiz kalan İran, Hindistan, hattâ Özbekistan gibi ülkelerde yükseklik seviyesinin hep kendi musikilerinde olduğu inancı hiç bir zaman sönmedi. Onların bu yoldaki görüşlerine ve hissen de İstanbul sanatından hoşlanmadıklarına dair tesadüfî bir kayıt işte şudur: Tanzimaz ricalinden serasker Husrev Paşanın padişaha arz etmiş olduğu bir tezkereden söz açmak istiyorum.

Bir Âzerî türkû olduğu anlaşılan ve 1835 te İstanbula gelen İran elçisi Hudâdad Han'a yaşa-

tilması tasarlanan şenlik gününün programını tasvibe arzeden bu tezkerede elçinin sanat temayülleri hakkında mihmandarından edinilme cevaplara dayanılarak şu malumat veriliyor: «Zatında munsif ve halûk ve dakikedan ve bilâ tekellûf Türkiy'ce söyler bir zattır deyu ifade eyledi, ve «çalgı ve saireden hoşlanması nice dir?» denildiğinde, «usûl - ü rakı ve şecâyib - i garâib seyrini sever, hattâ kol oyununu görse bigayet mahzuz olur. Lâkin öyle keman ve ney ve tanbur ve santur dan ve bura usûlünce şarkılardan anlıyor ama, ol derece anlamıyor, zira yanında hanende misillû iki türkû çağırır adamı ve bir adet de tar tâbir ideyorlar — Kabakçı arabın kabağı gibi — saz çalar adamı var; aralıkta onları senâ ederek:

«Tur ki özüm tenşit için bir saz nüvaht ittirem» deyu onları getirüp çaldırır, çağırır ki, sesleri Sultan Bayazıt'dan Lâleli'ye varır ve çağırıldıkları dahî

Erzurumda bağ olmaz,
Aşksız kişide yar olmaz,

misillû şeylerdir; ancak mumaileyhin zarafet - i tab'ına göre, bunları sevmesi çocukluktan beru

istima ile kulağı alışmış olduğundandır deyu beyan eyledi. Her ne ise...» (1). Görülüyor ki, yanında üç kişilik bir musiki heyeti getirmeyi unutmıyacak kadar saz âşkı olan İran elcisine komşu bir şark ülkesinin musikisi «Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür» tarzında üstün bir tesir yapmaktan uzak kalmış, buna karşılık Osmanlı seraskeri de onun bu anlayış kıtlığıyla — belki de haklı olarak (?) — bıyık altından istihza eder görünmüştür.

Türk musikisinin iç güzelliğiyle yakından ve uzunca bir müddet temas etmek fırsatını bulan her şarklı, o sanatı, — mutlak üstünlüğünü sezip anlıyarak — muhakkak surette benimsemişti. Azınlıkların ona karşı asırlardan beri besledikleri aşk bunun en açık deliliydi. Uzunca bir müddet İstanbulda kalan İtalyan papazı Toderini'nin demiş olduğu gibi, «İstanbul rumlarının kullandığı musiki de Türk musikisinden başka bir şey» değildi (1780)...

Fener kilisesinin tanburî Zaharya gibi tek tük hanendeleri arasına Türk musikisinde de seçkinlik gösterince kilise ilâhileri onların aracılığıyla — ister istemez ve gayrişuuri surette — Türk musikisinin etkisi altında kalıyordu. Rumlar, önceleri, böyle bir etkinin kendiliğinden olup bitişinin farkına bile varmamışlardı. Vaktâ ki bazı avrupalılar tarihi

(1) Ankara Tarih Fakültesi dergisinde B. Faik Reşit tarafından yayınlanmıştır.

Bizans kantilenlerini incelemeye başladılar, bu tesir de keşfolundu. Bu işe rumlardan çok frenklerin canı sıkılmış olduğunu bir misâl ile tekid edebiliriz. Félix Olément bakınız ne öfkeli, ne hınçlı ve ne saygısız bir dille acııyor:

«Bu kitaptan bir kere daha malûm olsun ki, Türkler metinleri yok edecek şekilde yazı güderilerini kazımağa ve üstlerini hilâller ve yeni el yazılarıyla doldurmağa varıncaya kadar imha illetini ileri götürmüşlerdi. Bilgisi yurdumuz için bir şeref olan Kardinal Pitra, bu kaba ve menfur vandallığın (âsârı - atika ve maarif düşmanlığının) tarihini yazdı. İlâhî şarkılarından çoğunun işte böylelikle mahvü hebâ olduğu her şyden anlaşılıyor. Çünkü onları besteliyen musikicilerle şâirlerinin adları bizlere intikal etmiş olup sayıları pek çoktur. Gelineğe karşı reva görülen böyle darbelerden yalnız arapların mes'ul olmadığı doğrudur. Akâid - i diniye sapıkları kendi mezheplerinin propagandası sırasında rahatsızlıklarını mucip her şeyi değiştirip kaldırdılar.

«Kardinal Pitra diyor ki (1), St - Cosmos'un ve Şamlı St - Jean'ın ezgi mirasları, dua formülleri her tashihten geçirilişte aslî hallerinde birazını daha kaybetmekteydiler. Eski tonalite, yerini arap menşeyini gerektiren himhim ve

(1) *Hymnographie de l'Eglise grecque*, publiée par le cardinal J. B. Pitra; Rome 1867

gırtlaktan söylenme bir şarkıya devretmek üzere azar azar istihaleye uğradı. Kudüs'ün *Typikon*'uyle aynı *Hagiopolites* adını taşıyan bir musiki sistemi Athos dağına kadar sokuldu. Bu mektep reislerinin adları, eserlerinin başlıkları ve hâttâ musiki notalarındaki görünüş bile, karanlık ve barbar bir bölgeye girildiğini ve Türk'ün Konstantaniye kapısında bulunduğunu bildirmeye yeter.»

(1885; p. 252) Bu sözlerden, türklerin İstanbul'a girer girmez ellerine birer etki şırıngası alarak Fener kilisesine dayandıkları ve ilâhilerin kütüğünü getirterek her duaya birer ikişer damlalık Türk boyası aşılayıverdikleri gibi bir mânâ çıkmıyor mu? Koca Türkler meşe ağacına kiraz aşısı vurmağa kalkışmak kabilinden bir ace miligi işliyecek kadar acelecimiydiler?... Halbuki hakikatte, bahis mevzuu olan şey, bizim tarafımızdan ibzâl olunmuş değil, onlar tarafından beğenilerek edinilmiş, yahut da istemeden olmuş hir etkiydi. Türkler rumca bilmedikleri ve Hristiyan olmadıkları için rum ilâhilerini söylemiyorlar, fakat buna karşılık rumlar Türk musikisini sevip kullandıkları için o yoldan onun tesiri altında kalıyorlardı. İtiraf olunan etkinin izahı işte bu kadar besbelli ve kolaydı. Kardinal'ın tam bir papas taassubile yakıştırdığı mütalâaların tarihi çok eskidir. Sonraki izahlar daha tarafsızlaşmıştır. Komşu sanatlar

üzerindeki etkisi işte bu kadar kesin olmuş olan Türk musikisinin üstün durumu böylece tarihle sabittir.

Türk musikisinin komşu şark musikileri yanındaki iyi yerini bir iki mukayeseyle kısaca açıklamış olduk.

Şimdi birde bu san'atın umumi musiki tarihinin çağları arasındaki yerine bakalım: İşte maddalyonun bu yüzünü inceleyince değil yalnız Türk musikisinin, Bizans, Acem, Arap, kısaca bütün Doğu musikilerinin karşısına kocaman birer istifham işareti dikildiğini görürüz. Çünkü, bu kolların hepsi Ortazaman sanatıdır; sırf o sanatla iktifaya katlanacak olan her Ulus Ortazamanın sanat anlayışı seviyesinden bir parmak bile yukarı çıkamamış sayılacaktır. Terbiye bakımından dâvanın can damarı ve bâm teli işte bu noktadadır.

Bu hakikatin açıklanmasından öfkelenenlerin itiraz makamında öne sürdükleri madde hep şu oluyordu: «Dede efendi XIX uncu asrın adamı değil mi? Nasıl olup da onun sanatını Ortazaman musikisi sayabiliriz?» — Böyle bir itiraz köksüzdür. *Teksesli* (homophonique) olan musikilerin hepsi Orta zaman malı sayılır. Türklerin (Rönesanstan habersiz) Tanzimatı tâ XIX uncu asırda idrâk etmiş olmaları kaderin bir cilvesinden ibarettir; ve Dede'nin elindeki musiki tekniğiyle Farâbi'nin aydın-

lattığı musiki tekniği arasında hiç bir esash fark olmamıştır... Sanat telâkkimizi düzenleyişte ilk göz önünde tutmamız gereken gerçeklik işte budur.

Şu halde bu tarihi sanatı ne yapalım? Atacakmıyız, istihfaflamı karşılayacağız?.

— Hayır, hayır!.. Onun yeri «Tarihî konserler» alanıdır.

Tarihî konserlerde o armağan sanatın şaheserleri çalınırken, hafızalarında hatıra ve itiyatlarını biriktirmiş bulunan yaşlı nesiller kendi gençlik duygularının türlü anlarını sık sık yaşamış olacaklar, şimdiki genç nesiller de dedelerini asırlarca mahzuz etmiş olan bir sanatın nasıl bir değer olduğunu anlamıya çalışacaklardır.

Genç nesiller için, bu konserler, ister istemez terbiyevî (éducatif) birer imkân olamıyacak, sadece *malûmat verici* (instructif birer restorasyon himmeti halinde kalacak, bir saygı ve anış vesilesi olacaktır... Yeni kompozitörlere de ara sıra bazı fikirler sağlayacaktır.

*
* *

Dünya musikilerile meşgul olmak, eskiden, «Frenkleşme yolunu tutmak» ve «gösterişten ibaret bir taklitçilik» sanılırdı. Halbuki, sanatta «kozmopolitlik» ancak yeni ihtiyaçlara uygun modern sanat eserleri yaratmak ihtiyacı duyulmazsa yerleşmiş sayılır. Genç sanatçılar böyle bir yeni sanat yaratmak yolunda çalıştıkça öyle bir

korku yersiz ve saçma kalır... Şu anda «modern bir millî musiki nasıl bir şey olacaktır?» sorusu akla gelebilir. Bu sorunun cevabını bize genç kompozitörlerimiz vereceklerdir, vermiye çalışıyorlar ve türlü yollar araştırıyorlar. Bize beklemek, hem de onların bilgilerine güvenle bakmak düşer. Şimdilik biz derli toplu şu kadarını söylemiye kendimizi salâhiyetli görürüz ki: yeni Türk eserleri kayıtsız ve şartsız modern estetik kadroları dairesinde ve modern çalgı ve takımlar için yazılacaktır, yazılıyor. Kalanını genç bestecilerin geliştirecek dehaları ve bu dehaların derecesi sağlayacaktır. Bize düşen onları teşvik edip kutlamaktır.

*
* *

Tek merkezli teşkilât:

Yeni sanat görüş ve inanımımızı yukarıki esaslar dairesinde güven ve elbirliğiyle düzenledikten sonra Konya merkezinin maddî müzik düzenlenişi için şu temel tedbirleri sağlamıya sıra gelir.

Her şehrin musiki hayatı kendi başına bir varlıktır: Şehrin ve hususî idarenin himmetinden doğar, gördüğü maddî yardımla denk olarak büyür, ihmal olunursa bodur kalır, veya çöker. «Parayı veren çalar düdüğü» ata sözünü anmanın burası tam yeridir.

Yetişkin musiki sanatkarı çoluk çocuğuyla insan gibi yaşatılmazsa, böyle ihmalcî çevrelerden hiç bir ciddî ve düzenli sanat kal-

kınması beklenemez. Sanat işlerinin de düşündürücü masrafları vardır. İnsan oğlu maneviyat âleminde yaşadığı ve maneviyatı olgunlaştıkça insanlığı yükseldiği için, maneviyat âlemini yükseltmek için harcanacak her para havaya atılan fuzulî masraflardan sayılamaz.

Ciddî iş başarmak istiyorsak icabında ecnebi mütehassıslar da kullanmalıyız.

Böyle maddî zaruretlere bir kere katlandıktan, inan ve cesaretle boyun eğdikten sonra şöyle bir tasarı üzerinde konuşmaya sıra gelir: Bütün büyük şehirlerimiz gibi Konya'mızın da orta kuvvette müzik tahsili veren bir «Müzikeyi» ne ihtiyacı vardır: Koro, orkestra elemanları yetiştirecek, çocuklara iyi müzik dersleri vererek âileler arasına damla damla iyi müzik kültürünü aşılamağa koyulacak bir nevi küçük konservatuvar, durmadan tütecek bir *sanat ocağı*... Yavaş yavaş bütün şehir konserlerini ve müzik işlerini hep bu ocak kendi salonunda geliştirebilir. Teklifimin hiç bir mübalağalı ve mevsimsiz yanı yoktur, Zaman şartlarını ve her şeyi düşünerek konuşuyorum. Elverir ki girişkenlikten kaçınılmasın ve ehil bir iş başı bulunsun. (Meselâ dürüst bir ecnebi öğretmen).

Söylediklerim hezeyan değildir, rüya görmüyorum. Konya'nın sanat diriliğine ihtiyacı çok, hem de pek çok olduğunu bilerek konuş-

yorum. Dileklerimi döküp saçarken de Konya gençliğinin yüksek vergilerine güveniyorum, bu dileklerin yankısız kalmıyacağına inanıyorum. Dev gibi işler başarmak üzere motor gibi çalışan hiç umulmadık ülkelerin asırdaş gençliklerine ayak uydurmak zorunda bulunuyoruz. Cümhuriyet gençliğinin aşacağı mesafeler yüksek gayretlere ihtiyaç gösteriyor.

*
* *

Bahsi bir kaç iğneleyici ve bilmiyenleri şaşalatabilecek notla sona erdirmek iyi olacaktır: Küçük bulgaristan'ın Varna şehrinde son cihan harbi başlamazdan önce daimi bir şehir operası ve musiki okulu çalışıyordu... Yunanistan'ın ikinci şehirlerinden Selânik'te büyük bir devlet konservetuvanı vardı... Yugoslavyanın ikinci şehirlerinden olan Üsküp'te kısıkcandırıcı mükemmellikte bir tiyatro yapısında operalar oynanıyordu... (1) Uzak doğudan bir iki misâl göstermiş olmak üzere Japonya'da olup bitenlere dair şu iki havadisi son batı dergilerinden alıyorum:

Bir yığın Japon bestecisi modern bir kompozisyon okulu kurmak yolunda inan ve güvenle elbirliği etmiş bulunuyorlar. «Tokio hükümetinin muzaharetile altmış kadar Japon kompozitörü bir birlik kurmuş olup, bu kurumun amacı, Doğan - Güneş İmparator-

(1) M. Ragîp, *Balkanlarda musiki ilerleyişi* (1937)

luğu dahilinde müellif haklarının derlenimini düzenlemek, hem de muntazam musiki eserleri mubadelesine girilmek üzere yabancı ülkelerdeki karşılık topluluklarla temasa gelmektir». (Cenevre'de çıkan *Dissonances* dergisinin nisan 1940, No. 4 sayısından).

Musiki dinlemeden geçecek gün ve saatları radyo ile gramofonun istenildiği kalar azaltabileceği hep bilinir. «Resmî istatistiklere göre gramofon diski istihsalinde Japonya dünya birincisi bulunmaktadır. Ayda 2,500.000 disk ki, günde 8.000 tane eder.» (Brüksel'in *Revue Intern de Musique* dergisinden, mayıs 1938).

*
* *

Bu bahsi kaparken:

Geçmişten geleceğe, takdirden temenniye, bazan da tatlıdan ser-te yürüttüğüm şu küçük incelemenin gayet tedricli *krescendo*'su (mes-

lek diliyle konuşuyorum) son misallerle en sinirlendirici ve düşündürücü *fortissimo*' suna ulaşmıştır sanıyorum; böyle bir *fortissimo* kulaklarımızın dibinde bangır bangır bağırırken bir nebzecek olsun ibretle düşünmezsek çok yazık ederiz. Sevgili ve asıl Konya'nın musiki işlerine şöyle bir derli toplu göz gezdirmekten başka bir iddia da zaten gütmelik. Bilmeden işlenmiş yanlışlıklar veya dil sürçmelerim olduysa okurlarım bağışlasınlar. İyinin ve doğrunun propagandasını yapmağa çabalayanların çok defa ve istemeden «bazı ihmallerin hesabını sorar» gibi göründükleri hep bilinir. Burada taslağı çizilen her maddenin tefsir ve tafsiline girişmek ödevi ise Konya'lı meslekdaşlara düşer.

Şimdi biraz da *Halk Musikisi* meseleleri üzerinde konuşabiliriz.

(Sürecek)

MEVLÂNA'NIN GÖNLÜ (*)

Yıllarca nazını çektiğim gönül,
Yıllarca bahçemde sakıyan bülbül
Bir ömür boyunca benimdir diye
Kıskandım, vermedim her sevgiliye

Ne yazık içimde bir hicran açtı,
Beni öksüz koydu bak sana kaçtı

Ah bilsen ben onu ne hoş tutmuştum
Üstüne titremiş hep avutmuştum.
Sevgilim O, eşsiz bir armağadır,
Pek nazlı büyümüş başka bir candır.

Gönlümü gönlünün üstünde sakla,
Ruhunun en temiz aşkıyle kokla.

Ankara: M. NURİ GENCOSMAN

(*) Bir rubai'den mülhem

EVLENME, BOŞANMA HUKUKU

Ve

NESEBİ GAYRİ SAHİH ÇOCUKLAR HAKKINDA

Yazan: FUAD TUYGAN

Avukat Stajieri

Saltanat devrinin yıkılması ve inkılâpçı Cumhuriyetimizin kurulması, her sahada olduğu gibi hukuk sahasında da birçok yeniliklere yol açtı. Türkiyenin medenî devletlerin yanında yer alabilmesi için her sahada olduğu gibi şüphesiz hukuk sahasında da inkılâplar yapması lâzımdı. Biz de gerekeni yaptık ve medenî Türkiyemize, inkılâpçı rejimimize yararsır birçok kanunlar kabul ettik. Bu cümleden olmak üzere İsviçre medenî kanununu pek az değişikliklerle hemen hemen aynen kabul ettik. 4 birinci teşrin 1926 da meriyete giren bu kanun on sekiz küsur senedenberi memleketimizde tatbik edilmektedir. Mevzuumuzu teşkil eden, evlenme, boşanma hukuku ve nesebi gayri sahih çocuklar meselesi istisna edilirse kanunun tatbikinde büyük bir müşkilât zuhur etmemiştir.

Ancak kanunun, aile hukukuna ait hükümlerinin tatbikinde bir hayli müşkilâta maruz kalınmış

ve bu kanuna rağmen çok karılı erkekler, medenî nikâhlı karının üzerine alınmış bir veya birkaç kadın, nikâhsız birleşmeler ve bunların tabii neticesi olan nesebi gayri sahih çocuklar cemiyet için bir tehlike ve mühim bir endişe teşkil etmekte bulunmuştur.

Mevzu zaman zaman ele alınmış, bu hususta birçok makaleler yazılmıştır. Adliye Vekillliği işi kökünden halletmek üzere işe girişmiş ve bütün hukukçuların bu sahadaki çalışmalarına temel teşkil eden bir anket yapmıştır. Bunda medenî evlenmeye niçin itibar edilmediği, nesebi gayri sahih çocukların niçin meydana geldiği ve bu dertlerin çareleri bütün idare âmirlerinden ve adliyecilerden sorulmuş ve netice bir raporla tesbit edilmiştir.

Bu rapor hakkında bütün otoritelerin mutalâası alınmış, keyfiyet tekrar Vekillikçe uzun boylu tetkik edilmiştir. Hattâ bir müddet evvel gazeteler bir kanun lâ-

yahasının Meclise sevk edildiğinden bahsettiler.

Yüksek Temyiz Mahkemesi, birinci reisinin adlî mesaî yılını açan son nutku bu meseleyi tekrar ön safa almıştır.

Biz bu yazımızla Konya Mecmuası okuyucularına, 3. 4. 941 tarihinde Adliye Vekillığının yapmaya başladığı anketi, mevcut durumu, değiştirilmesi ileri sürülen kanun hükümlerini ve diğer ıslah çareleri hakkında söylenilen ve yazılanları hulâsa etmeğe, bir fikir vermeğe çalışacağız.

Malûm olduğu üzere, medenî kanunun kabulünden evvel, «taaddüdü zevcat» denilen bir usul vardı ve çok karı almak caizdi. Aile bir âmme müessesesi olmaktan ziyade hususî bir müessese olup sadece erkeğin iradesine tâbi idi. Tabir caizse erkeğin astığı astık, kestiği kestik idi ve bir boş kâğıdı yıllarca devam eden müşterek hayatı sona erdirebiliyordu.

Türk Medenî Kanunu ile durum değişmiş ve kanun âileyi âmme intizamını ilgilendiren belli başlı müesseselerden biri olarak kabul etmiş, aile birliğinin sıyaneti, emniyeti ve devamı için bir çok hükümler ve formaliteler vaz etmiştir.

Bu, asırlardanberi hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmadan dilediği gibi hareket eden halkımızda, bilhassa köylüde bir aksülâmel yaratmış, kanunun formalitesini ye-

riner getirerek evlenmek ona çok uzun görünmüştür. Bir imam nikâhı ile işi bitiriveren köylü, biraz formalite mukabilinde elde edeceği emniyeti, teminatı ve medenî kanun muvacehesinde kanunsuz evlenmenin akibetlerini (bilhassa nesep ve miras hukuku bakımından) hiç düşünmeden bu yola sapmayı tercih etmiştir.

Netice kısaca şu olmuştur:

1 — Medenî kanun ve dolayısıyla devlet nazarında hiç bir hükmü olmayan imam nikâhı hâlâ devam etmektedir.

2 — İmam nikâhına dahi lüzum görülmemiş ve fiilî birleşmeler (metres hayatı) meydana gelmiştir.

3 — Medenî nikâhla alınmış kadının üstüne çok defa bu kadının rızası ile imam nikâhı ile veya bu dahi olmadan yeni karılar alınmaktadır.

Bu üç neticenin de tabii neticesi olarak bu gibi evlenmelerin boşanması hiç bir kayda tâbi değildir ve asıl elîmi kanun nazarında nesebi gayri sahih çocuklar mütemadiyen çoğalmaktadır.

Devlet, Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde bu durumu düzeltmek için bir af kanunu çıkartmış, Kanunu Medenînin neşrinden itibaren af kanunu çıkıncaya kadar geçen müddet zarfında vaki fiilî birleşmeleri ve bunlardan doğan çocukları meşru addederek tescil etmiştir. Hattâ erkeğin bir medenî

evlenme ile beraber bunun dışında bir karısı varsa bundan olan çocukları dahi tescil edilmiştir. Fakat maalesef bu af kanunu durumu düzeltmemiş ve aradan kısa bir müddet geçince yara tekrar bütün çıplaklık ve vahameti ile ortaya çıkmıştır.

Keyfiyet yukarıda arzettiğimiz anketin yapılmasına, birçok yazıların yazılmasına, ileri geri fikirlerin ortaya atılmasına sebep olmuştur.

Bir taraf mevcut durumda medenî kanunun değiştirilmesini icap ettiren bir sebep olmadığını, keyfiyetin idarî yollardan ve mahkeme içtihatları ile düzeltilebileceğini ileri sürmektedirler. Bunlar ana kanunlarda ve bilhassa medenî kanunda sık sık yapılacak değişmelerin cemiyetin bünyesinde büyük gedikler açacağından bahsederek kanunun değişmesinin şiddetle aleyhinde bulunmaktadırlar.

Diğer taraf ise medenî kanunun değişmesini istemekte ve bu derdin başka türlü halledilemeyeceğine kani bulunmaktadırlar.

Biz avvelâ bu günkü durumun meydana gelmesini âmil olan sebepleri hulâsaten arzedeceğiz. Bu sebepler:

- 1 — Ceza kanunu bakımından
- 2 — İdarî kanunlar bakımından
- 3 — Askerî kanunlar bakımından
- 4 — Hıfzıssıhha kanunu bakımından
- 5 — Kültür ve maarif bakımından

6 — Sosyal ve ekonomik hayat bakımından

7 — Medeni kanun bakımından

Olmak üzere yedi kısımda toplanabilir. Sonuncu sebebi hulâsa ederken medenî kanunun değişmesini isteyenlerin fikirlerini de anlatmaya çalışacak ve yazımızı kanunun değişmesini istemiyenlerin fikirlerini arz ederek bitireceğiz.

1 — Ceza kanunu bakımından: Müttefikani deniyor ki ceza kanunun, imam nikâhını men eden ve nizamı âileyi koruyan hükümlerinin bir çoğu tezat ve tenakuz halindedir. Bazılarının tatbik kabiliyeti yoktur. Bu suretle kanun dışı münasebetlere girenler cezasız kalmaktadır. Binaenaleyh ceza kanununun bu husustaki hükümleri bugünkü durumu karşılayacak surette ve tenakuzlar giderilerek değiştirilmelidir. Bu mesele etrafında hemen hiç münakaşa olmayışı ileri sürülen fikirlerin doğruluğunu teyit etmektedir.

2 — İdarî kanunlar bakımından: İdarî kanunlarımız gayrı meşru evlenmeleri önliyecek hiç bir tedbiri ihtiva etmediği gibi nüfus kanunu da kifayetsizdir ve iyi işlememektedir. Nüfus memurları bu işin ehemmiyeti ile mütenasip bir tahsile malik olmadıkları gibi halka müşkilat göstermekte bilhassa ileri giderler. En ufak bir iş için halk bu idareye defalarca gelir gider. Köylü geç aske-re gitmek ve geç vergi vermek

kaygusu ile nüfusa geç kaydolur. Evlenme yaşı gelince yaşını büyültmektense imam nikâhını tercih eder. Sonra nüfus idareleri köylere en az 8 — 10 saat mesafededir. Kışın ise buralara gitmek gelmek imkânsızdır. Bu bapta Sivas valisinin ankete verdiği cevaptaki şu sözler çok dikkate şayandır:

“Köy odasının lâübaliliği devam ettikçe, muhtarlar kontrolden mahrum kaldıkça, imam nikâhıyla yapılan köy düğünlerinde davetli sıfatı ile devlet nahiye müdürleri, jandarma ve tahsildarları kuzu yemekte devam ettikçe kanunsuz birleşmeler daha senelerce devam eder.” (1)

3 — Askerî kanunlar bakımından: Askerî kanunların gayrı meşru birleşmelere yol açtığı hakkında Adliye Vekilliği Hukuk İşleri Umum Müdürlüğünün, raporundaki satırları aynen iktibas ediyoruz (2):

“Subayların ancak üsteğmen olduktan bir yıl sonra evleneceklerine ve Gedikli erbaşların da buna benzer bir şartla evlenebileceklerine dair kanunî kayıtlar filî evlenmelere yol açmaktadır. Bu şartları taşımayan subay ve Gedikli erbaşlar yasak müddeti içinde çok defa nişanlanıyorlar ve çocuk sahibi oluyorlar. Bir çok ballerde anlaşılamamazlık veya erkeğin vic-

(1) — Adliye Ceridesi sene 1942 sayı 12 Shf. 1334

(2) — Adliye Ceridesi sene 1942 sayı 12 Shf. 1335

dansız hareketi bu filî birliği bozuyor ve kadın çoluk çocuğu ile ortada kalıyor. Bu gibi kimselerle evlenen kızlar umumiyetle yoksul âilelere mensup oldukları için ele geçen fırsatı kaçırmak istemiyorlar ve bu kabil birleşmelerin sonuç ve tehlikelerini düşünemiyecek kadar toy ve cahil bulunuyorlar.”

4 — Hıfzıssıhha kanunu bakımından: Evleneceklerin Umumî Hıfzıssıhha kanununa göre muayene olmaları ve bir takım hastalıklardan salim bulunmaları icap ettiği malûmdur. Birçok kazalarımızda doktor bulunmaması, bulunsada cürmü meşhutta vesairede bulunmak ihtimali, uzak köyden kazaya muayeneye gelecekleri bu külfetten alıkoymaktadır. Esasen kaç göç zihniyeti de yabancı bir erkeğe genç bir kızın muayene olmasını hoş görmediğinden köylü çok defa bu yüzden dinî nikâhı tercih etmektedir.

Bunun için sıhhat memurlarının ve ebelerin verdiği raporlar kabul edilmeli ve köylerde oturan genç kızlar bu muayeneden muaf tutulmalıdır deniyor.

5 — Kültür ve maarifin bu günkü gayrı meşru durumun meydana gelmesinde büyük bir rolü vardır. Halkımız maalesef henüz çok bilgisizdir. Medenî evlenme ile gayrı meşru birleşmeler arasındaki farkları, birincisinin faydalarını ikincisinin ise zararlarını takdir edecek durumda değildir. Ka-

nun fikri halkın ruhunda ve vicdanında gerektiği gibi yer etmemiştir. Halkımız kanundan hâlâ korkmakta onu yıkıcı bir kuvvet olarak tanımaktadır. Bunda «bürokrat memur» zihniyetinin büyük bir suçu vardır. Gerçekten, cahil vatandaşın kendi aleyhine konmuş kanunlar zannettiği ceza kanunları mümkün olan titizlikle tatbik edildiği halde, ona bir hak bahşeden onun işlerini kolaylaştırmak için kabul edilmiş görünen kanunlar büyük bir lâübailelikle tatbik edilmekte veya hiç tatbik edilmemektedir.

Şehirlerde sinema, içki, roman, poker, süs âilenin kudretli ve yıkıcı düşmanları olarak karşısına dikilmişlerdir.

Mekteplerimizde bu konuyu yakından ilgilendiren yurt bilgisi ve sosyoloji dersleri hâlâ nazari olmakta kurtulamamışlardır.

6 — Sosyal ve ekonomik hayatın eskidenberi devam edegelmiş bazı kötü gelenekleri de bu günkü durumu yaratan âmillerden biri ve belki de en mühimdir. Kadın hâlâ pek çok yerlerde alınıp satılan bir mal gibi telâkki edilir. Bunun için bir kadınla ebediyyen birleşmek demek olan medenî evlenmeye birçoklarının akli yatmaz. Bir kısmı dînî nikâhla evlenir ve eğer kârısı erkek çocuk doğurursa o zaman evlenmeyi tescil ettirir. Bir kısım genç erkekler ise yaşlı ve çok çocuğu olan

dul kadınlarla evlenirler. Bu suretle kol kuvvetini masrafsızca elde ederler ve zamanla bu dul kadının üzerine genç bir «kuma» getirmekte mahzur görmezler. Bunu çok defa ilk kadında tabii görür. Hemen bütün memleketimizdeki köylerde kaçırılarak alınan kızın beğenilmiş ve sevilmiş olduğu kanaati gayrı meşru birleşmelere yol açan âmillerdendir.

Şehirlerimizde ise hayat pahalılığının bilhassa bu günlerde âile içinde yıkıcı bir tesiri bulunduğu inkâr edilemez.

7 — Medenî kanunun bu günkü gayrı meşru durumu yaratmakta amil olduğu iddia edilen ve değiştirilmesi istenilen belli başlı kükümleri şunlardır :

A — Evlenmeden evvel yapılan ilân kaldırılmalıdır. Medenî kanun evlenme için bir takım mâni'ler koymuştur. Evleneceklerin buna müsait yaşta olmamaları, aralarında evlenmeye mâni' bir hısımlık bulunması, esasen evli bulunması bu mâni'ler meyanındadır. İşte kanunun 97 nci maddesi bu mâni'leri bilenlerin, evlenmeye itirazı olanların bunu bildirmeleri için on beş günlük bir ilân müddeti koymuştur. Bir çokları bunu lüzumsuz bir formalite addetmekte ve medenî evlenmeye mâni' olduğunu ileri sürmektedirler.

B — Boşanma kolaylaştırılmalıdır. Kanunda boşanma sebepleri çok dardır. Muhakeme usulleri masraflıdır. Evlenmeyi düşünen

kimselerin müstakbel hayatlarındaki geçimsizlik ihtimali ve buna mukabil boşanmanın zorluğu medeni kanuna göre evlenmeye mâni' olmakta filî birleşmelere veya imam nihâhı ile evleumelere sebep olmaktadır.

Boşanmak isteyenler Sulh Mahkemesine müracaat ederler. Sulh hakimi eşleri sulhetmeye barıştırmaya teşebbüs eder. Bu teşebbüs akim kaldığı takdirde ki boşanma davası açılabilir. İşte boşanmanın kolaylaştırılmasını isteyenler en çok bu sulh teşebbüsüne itiraz etmekte ve lüzumsuzluğunu ileri sürmektedirler.

Bir çokları daha ileri giderek iki tarafın rızası oldukça hiç bir kayıt ve şarta tabi olmadan boşanmaya hüküm verilmelidir diyorlar.

C — Kocası ölen, boşanan veya nikâhının batıl olduğuna hükmedilen kadın üç yüz gün geçmedikçe tekrar evlenemez. Kadın doğurursa veya gebe kalması ihtimali yoksa veya tekrar eski kocası ile evlenecekse hâkim bu müddeti kısaltabilir. Görülüyor ki bu hüküm (madde 95) evlenmesi her hangi bir sebeple nihayete eren bir kadının gebe kalması ihtimali düşünülerek hemen tekrar evlenmesi halinde bir nesep karışmasına meydan vermemek için konulmuştur. İşte bazıları bu üç yüz gün beklemek kaldırılmalıdır diyorlar.

D — Medenî evlenme ile aldığı karının çocuk yapamadığını gö-

ren erkek kanunda böyle bir boşanma sebebi olmadığından ve kendisi de çocuk istediğinden mecburi olarak gayrı meşru evlenme yoluna gitmektedir diyorlar. Bu fikirde olanların bir kısmı erkeğe ikinci bir karı daha almaya müsaade edilmesini istiyorlar ve bu suretle 1 — Nüfusun artacağını 2 — Fazla kadın olan yerlerde kadınların koca bulup fuhşun azalacağını, 3 — köylünün fazla kol kuvveti elde edeceğini, 4 — Senelerce beraber yaşanan çocuksuz kadının kapı dışarı edilmeyeceğini, 5 — Eski an'aneye uygun hareket edilmiş olacağını, fikirlerinin esbabı mucibesi olarak ileri sürüyorlar.

Bu fikirde olanların diğer bir kısmı da kısırlığın doğrudan doğruya boşanma sebebi olarak kanuna ithal edilmesini istiyorlar.

E — İmtizaçsızlık medenî kanunumuzun kabul ettiği bir boşanma sebebidir. Eğer eşler arasındaki müşterek hayat geçimsizlik yüzünden çekilmez bir hale gelmiş ise eşlerden biri boşanma davasında bulunabilir.

Temyiz mahkememiz bu hükmü ihtiva eden maddenin ikinci fıkrasına uyararak bu işte suçlu olan tarafı da aramak yoluna gitmektedir. Bu ise çok defa kabil olamadığından işler sürüncemede kalıyor ve bu suretle bir boşanma davası senelerce sürüyor. Binaenaleyh bu gibi imtizaçsızlık hallerinde suçlu taraf aranmamalıdır diyorlar.

F — Aralarında evlenme memnuiyeti olanlardan doğan ve zina mahsulü olan çocuklar kanunumuza göre nesebi gayrı sahihtirler. Bu çocukların vaziyetini kurtarmak için medenî kanunun bu bap-taki hükümleri değiştirilmelidir deniyor.

G — Onuncu yıldaki af kanunu gibi kanun çıkarılması talep ediliyor.

İşte medenî kanunun değiştirilmesi istenen başlıca hükümleri ve değişme istiyenlerin fikirleri.

Simdi kanunun değişmesini istemiyenlerin fikirlerini hülâsaya çalışacağız. Yalnız bu işe başlamadan şunu arzedelim : Bizim naçiz düşüncemize göre de medeni kanunun değişmesinde hiç bir fayda yoktur. Binaenaley bu son kısımda yazacaklarımız bir hülâsa olmakla beraber içinde karınca kararınca kendi fikirlerimiz de bulunacaktır.

Evvelâ unutmamalıyız ki Türk Medenî Kanunu, dün için bu gün için veya yirmi otuz sene için kabul edilmiş bir kanun değildir. Medeni kanunlar çok uzun bir zaman için konulur ve ekseriya memleketin rejimini kökünden değiştiren bir inkilâpla beraber değişirler. Buna rağmen asırlarca devam eden medeni kanunlar mahkeme içtihatları sayesinde daima taze ve daima yeni kalırlar. Türk Medeni Kanununun temel vasfı teferruata kaçmayıp ana hüküm-

ler koymasında ve teferruatı hâkimin takdirine bırakmış olmasındadır. Binaenaley olgun, tecrübeli ve bilgili bir hâkim bu günki hâdiselerle olduğu kadar yarın zühur edebilecek hâdiseler ile de kanunu telif edebilir.

Bu gün kanunun değişmesini istiyen bir çok büyük otoriteler dün bu kanun kabul edilirken de aşağı yukarı söz sahibi idiler. O zaman bu kanunun bünyemize uymıyacağını keşfedemediler mi acaba? Biz buna hayır diyemiyecğiz. Evet bu büyük hukukçularımız muhakkak bir şeyler hissetmişlerdir. Fakat o zaman inkilâpçı bir memleket yeni ve ileri kanunlar kabul edip bunlara intibak etmeye mecburdur diye düşünülmüştür; bu gün ise tamamen aksine... İstiyoruz ki biz yerimizde kalalım ve medenî kanun bize dönsün. Biz eminiz ki medenî kanun kabul edilirken 14 veya 18 milyonluk Türkiye düşünülmedi ve belki 118 milyonluk Türkiye düşünüldü. Şimdi de şunu düşünmeliyiz: Kanun bu gün yapacağımız tadillerden sonra mı, yoksa şimdiki hâlimi 118 milyonluk Türkiye'ye daha çok uyacaktır. Bu belki şimdiden bilinemez. Ancak değiştirilecek hükümlerin ileriye değil geriye doğru olacağı düşünülürse bir hüküm çıkartmak ve tahminler yürütmek kolaylaşır.

Bizim medeni kanunumuzu ileri Türkiye için kabul ettiğimizi kimse inkâr edemez sanırız. O halde

şu suali sormak yerinde olur. Biz dünki ve bugünkü Türkiyelile rileri Türkiyenin kanununa ulaşmak, ona kendimizi uydurmak için ne yaptık?

Maalesef hiç... Köylüye medenî evlenmenin faydalarını kim anlattı? kim onların ayağına kadar gidipte onlara, onların diliyle eski ve yeni durum hakkında izahat verdi. Bu günki ilk öğretim seferberliği gibi bir hukuk seferberliği yapmayı ve münevveri köylünün ayağına göndermeyi düşündük mü? Üniversite haftalarında verilen konferanslar halkevlerinin hudutları dışına çıktı mı? Ve nihayet bu işin Resmî Gazetede kanunu ilân edivermekle bitmiyeceğini düşündük mü?

Biz şahsan bu günki durumu yaratan en büyük sebebi cehalette buluyor ve bu işin yegâne suçlusu olarak münevveri görüyoruz. Biz medenî kanunu bu günki gayrı meşru durumu meşrulaştırmak için değiştirmeyi düşünmeden önce münevveri köylünün ayağına göndermeli bir kültür kalkınması yapmalı ve ondan sonra bu işi düşünmeliyiz.

Yukarıda bu günki gayrı meşru durumu yaratan sebepleri yedi maddede saydık. Aşağı yukarı kesin bir rakam vermek icap ederse medenî kanundaki sebeplerin 5 — 6 tane olmasına mukabil diğer maddelerdeki sebepler yekûnunun 30 — 35 olduğunu görürüz. Bu bize, tabir caizse, pire

için yorgan yakmak gibi görünüyor.

Medenî kanunun değişmesini isteyenlerin fikirlerine verilecek cevapları şöylece sıralayabiliriz :

1 — Evlenmeye takaddüm eden 15 günlük ilân müddetinin kaldırılması isteniyor. Yukarıda arzettiğimiz gibi ilân bâtil evlenmeleri veya her hangi bir yolsuz hareketi evvelden önlemek için konulmuştur. Meselâ iki defa evlenmek isteyen bir açık gözün (!) bu hareketine ilân mâni olacaktır. Bu gün belki ilânları kimse okumuyor. Fakat ne olursa olsun ilânın "psikolojik tesiri," cür'etkârların cür'etini kırmakta onları her hangi yolsuz bir hareketten çekinmeye mecbur etmektedir. Yarın evlenme ilânlarının okunacağı ve daha faydalı olacağı muhakkaktır. Ancak onbeş günlük ilân müddetinin mehaz kanundaki gibi on güne indirilmesinde bir mahzur mütalâa edilmeyebilir. Burada asıl mesele ilânın 10 veya 15 gün olması değildir. Mühim kararlar arifesinde 15 gün aslâ uzun bir müddet sayılamaz. Halkı asıl sıkan ve medenî evlenmeye yanaştırmayan ilâna tekaddüm eden nüfus idarelerindeki muamelelerdir. Bu muamele normal olarak haftalar, bazan aylar devam eder. O halde yapılacak iş binde bir de olsa âileyi koruyan bir tedbiri kaldırmak değil nüfus dairelerini ıslâh etmektir. Biz bu işi bazılarının zannettiği gibi pek güç telâkki etmiyo-

ruz. Günu gününe muamele, çok hüsnüniyet, biraz bilgi, biraz âdâbı muâşeret ve mantıklı kadro bu işi pek çabuk halleder.

2 — Boşanmanın kolaylaştırılması bahsi: Boşanma bu günki mevzuatımıza göre hiçte zor değildir. Bilgili ve hüsnüniyetli hâkimin elinde normal seyrini takip eden bir boşanma davası pek âla kolayca intaç edilebilir. Esasen bir âmme müessesesi olan âileyi kurmadan bunu yıkmayı düşünenlerin kuracakları âilenin cemiyete ne kadar faydalı olacağı da bu bapta önemli bir soru teşkil eder.

Sulh teşebbüsü asla lüzumsuz bir formalite değildir. Yüzde bir de olsa muvaffakiyetle neticelenmesi cemiyet için bir kârdır. Binaenaleyh sulh teşebbüsü lâzımdır. Ancak bunun sulh mahkemesinde yapılacak yerde asıl boşanma davasını görecek asliye mahkemesinde yapılması düşünülebilir. Esasen sulh teşebbüsü medenî kanunda değil hukuk usulü muhakemelelerinde bulunan bir hükümdür.

İki tarafın rızası ile boşanmaya karar vermek belki fertler için cazip bir şey olabilir. Fakat cemiyet için böyle düşünülemez. Sonra serbest boşanmanın gayrı meşru evlenmeleri önliyeceğine dair ileri sürülmüş makul bir delil de yoktur. Buna mukabil böyle bir boşanma sebebinin vücudunda sayısız mahzurlar vardır.

Şöyle bir fikir ileri sürülüyor: Eskiden dinî ahkâm cari iken boşanma serbestti. Lâkin o zaman boşanma bu günküne nazaran azdı. Âile de sağlam bir müessese idi. Bir kere o zaman boşanmanın az olduğu ne ile sabit? Elde bir istatistikmi var? Sonra bu günki sosyal ve ekonomik hayat o kadar değişmiştir ki bu bahiste fazla durulmağa dahi değmez.

3 — Hukukta iddet müddeti denilen ve evlenme her hangi bir sebeple zevale erdikten sonra kadına 300 gün bekleme mecburiyeti koyan maddenin değiştirilmesini ileri sürenler pek azdır. Gebe olan kadının evvelki kocasından mı yeni kocasından mı gebe kaldığını ve beklemeden evlenmenin bir nesep karışmasına sebep olabileceğini düşünmek bu bahis üzerinde fazla söz söylemiye hacet bırakmaz.

4 — Kısırlığın da boşanma sebepleri arasına ithal edilmesi keyfiyeti: Ne gariptir ki burada herkes kadından bahsediyor? Acaba erkeğin kısırı yok mu? Bazıları kısır kadının kocasına ikinci bir kadın almak hakkı verilmelidir diyorlar. Peki kısır kocanın karısına niçin ikinci bir koca almak hakkı tanınmıyor? Zira kanunumuzun esaslı karakteri eşlerin müsavattır. Sonra kısırlığın ispatı kolay mıdır zannediliyor. Biz şahsan aynı kadını aynı tarihte muayene eden

iki doktordan birincisinin bâkiredir, diğerinin ise bâkire değildir diye rapor verdiğini müşahade ettik. Kısırlığın ispatı ise bundan çok daha güçtür.

Amma Alman kanununda, Yunan kanununda kısırlık boşanma sebebi imiş. Varsın olsun. Biz her yeni çıkan kanuna göre medenî kanunumuzu değiştirecek isek vay halimize.

Esasen çocuğu olmadan mes'ut olan aileler pek âlâ mevcut olduğu gibi, çocuğu olmayıpta çocuk isteyenler ise kanundaki imtizaçsızlık ve geçimsizlik sebebinden istifade ederek pek âlâ boşanabilirler: Mahkemelere: karım kısırdır diye çıkmak, hastanelere müracaat edip rapor almağa uğraşıp kendini teşhir etmekten ise bu daha evlâdır her halde.

5 — İmtizaçsızlık sebeble boşanmalarda kusur aranması keyfiyeti kanunda mevcut bir hükümden ileri gelmeyip temyizın içtihaından ileri gelmektedir. Bu içtihaı bir kanunla veya teşriî tefsirle kaldırmak yerinde olur. Bu meselede kanunun değiştirilmesini icap ettirecek bir sebep yoktur.

6 — Kanunun aralarında evlenme memnuiyeti olanlardan doğan çocuklar ile zina mahsulü olan çocukları nesebi gayrı sahih

olarak tanıdığını yazmıştık. Bunları sahih tanımak üzere kanun hükümleri değişmelidir diyorlar.

Bu hiçte hak ve adalete uygun bir şey olmaz. Kanunun değişmesi ile ilelebet böyle gayrı meşru çocuklar meşru sayılacak demektir. Bu halde bir âmme müessesesi olan ve cemiyete çocuk yetiştirmekle tavzif edilmiş olan âilenin hikmeti vücudu kalır mı?

Ancak bu gün mevcut olan bu nesebi gayrı sahih çocuklar (ki bu zavallılar tamamen bigünahtırlar) için aşağıda arzedeceğimiz vechile onuncu yıldaki gibi bir af kanunu çıkarılmalıdır.

Netice olarak bu günkü gayrı meşru durumu düzeltmek için ne yapmak lâzım geldiğini şematik olarak şöylece arzedebiliriz.

1 — Medenî kanunu değiştirmek.

2 — Üç veya beş senelik plânlı bir hukuk seferberliği yapmak ve her vasıttan faydalanarak (radyo, mecmua, mektep, bilhassa halkevleri, v. s. v. s.) halkı ve köylüyü medenî evlenmeye ısındırmak ve onu her türlü mahzurların kalktığına inandırmak ve hakikaten kaldırmak.

3 — Bu üç veya beş sene içinde cezaî ve idarî kanunları mede-

ni kanunla ahenkli kılmak. Bil-hassa nüfus idarelerini kat'î ve cez-rî tedbirlerle otomatik bir hale koymak.

4 — Evlenme merasimini kolaylaştırmak daha doğrusu köylü-nün ayağına götürmek ve medenî evlenmeyi cazip bir hale sokmak.

5 — Her türlü hazırlıklar so-na erdikten sonra bir af kanunu ile durumu düzeltmek ve bir daha

böyle vaziyetlerin meydana gelme-mesi için kesin tedbirler almak.

Durumu düzeltecek sebepler ayrı bir yazı mevzuu teşkil ede-cek kadar uzun olduğundan fazla izahat veremedik.

Mevzuumuz etrafında okuyucu-ları aydınlatabildiğimizi zannedi-yoruz. Vaziyetin nasıl düzeleceği-ni ve neticelerini istikbâl göstere-cektir.

CUMHURİYETİN

21 NCİ YILDÖNÜMÜ

Yazan : S. AKALTUN

En büyük günlerimizden birini daha sükûn ve saadet içinde yaşıyoruz. Cumhuriyetimiz bu günün sağlamlığını yalnız 21 se-neyi dolduran zamandan değil, zaruretlerin doğurduğu esaslı in-kilâplardan aldı.

İnkilâplarımızda önderlik eden ve en esaslı ihtiyaçlarımızı zama-nında düşünen Ulu ATA'mızı minnet ve şükran ile yâd etmeliyiz.

Eğer büyük kurtarıcı yalnız bir harp dâhîsi olarak kalsaydı, İstiklâl savaşından sonra CUMHURİYETE kavuşmasaydık, bu memleketin yaşamasına ve dünyanın bu en buhranlı karışık zama-nında sulhçu bir devlet olarak kalmamıza imkân var mıydı?

Bize bu mutlu günü kazandıran ATA'mızın ruhu şâd; onun her zaman, savaşta ve barışta ayrılmaz arkadaşı olan İNÖNÜ' müz var olsun.

En büyük Türk, Cumhuriyeti gençliğe emanet etmişti; onlar kurdu, biz koruyacak ve yaşatacağız.

En büyük bayramımız dolayısıyla:

KONYALI KAHRAMANLARA AİT BİR MUHAREBE HATIRASI

Yazan: SALT SÜSLÜ

Temmuzun alev dolu günlerinden biri: Türk ordularının sağ cenahında bulunan gurubumuz bir süvari ve bir piyade fırkasıyla Eskişehir'e taarruz etmekte ve, müteharrik kuvvetlerimizin yan ve gerilerine düşerek çembere girmek tehlikesini düşünen düşman, geri çekilmekte.

İşte, bir meydan muharebesi böyle başlamıştı. Serseri düşman obüslerinin alev alev, dalga dalga yaktığı ekin tarlalarının genizlerde bıraktığı kekre yanık kokusuna, ovayı kıızıla boyamış olan kan kokusu karışmakta, ve güneş artık beşeriyet namına utanarak yavaş yavaş gurup etmekte. Düşman ise, yine kamyonetlerle kuvvet taşımakta, yine hırsla ateşini bize çevirmekte.

Kıtalarımız birçok mevzilerde süngü süngüye, göğüs göğüse çarpışırken, vaziyet icabı geri alınmamız emredildi. Bu arada düşmanın köprüleri yaktığını gören

gurup kumandanı tarafından elindeki yegâne süvari kuvvetine (ki kumandanı bendim) şu emir verildi: «Muttalip köprüsü kurtarılacak, ve içerde kalan askerlerimiz buradan Danişment köyü istikametine geçirilerek guruba iltihak ettirilecektir.»

Vazifemizin müşkil olduğunu ve yapılacak işin azametini askerlerime anlattığım zaman saat 21.30 raddelerinde idi.

Bölük askerlerimin mevcudunun ekserisini Konya ve civarından gelen kahramanlar teşkil ediyordu. Konya'lı Halil'i, Çukur mahalleden İbrahim'i, Türbe mahallesinden Ali'yi, Divanlar köyünden İbrahim'i, yine Türbe mahallesinden Çakıcı Mehmet Ali'nin emrine verdim. Ve, uç olarak öne düşürdüm. Ben de 500 metre mesafeden bölükle beraber takibe başladım. Ancak iki kilometre kadar yürümüştük ki, gözcülerimizden birisi bazı düşman birlik-

lerinin 300 metre kadar sağımızdaki dere içinde ordugâha geçmekte olduklarını haber verdi. Derhal karar verdim ve Beyşehirli Kadir onbaşı ile Çumralı Hidayete «arkamdan gelin» dedim. Tam dereye yaklaştığımız sırada, bir an için, Hidayetin kıpkırmızı kesildiğini ve hızla dereye atladığını gördüm. Ve bir boğuşma, bir hırıltı, o kadar. Hidayeti görüyorum: Arslanlar gibi kökremişti. Yaklaştım, ve düşman neferinin göğsüne oturmuş olan bu kahramana «Ne yaptın?» der gibi süal soran gözlerle baktım. Kalktı, ve sadece bir kelime ile cevap verdi: Hakladım.

Bu güzel fırsatı asıl vazifemize tercih imkânı olmadığı için, yine yürümeye başladık. Uçtan aldığımız habere nazaran esasen köprüye 300 metre kadar yaklaştığımız. Gecenin karanlığına rağmen tek tük silâh sesleri duyulmakta ve hâlâ yanmakta olan ekin tarlalarının alevi ortalığı zaman zaman aydınlatmakta.

Köprü civarını tetkik ettim: Bir bölük kadar düşman askeri vardı ve silâhlarını çatarak istirahatata geçmiş görünüyorlardı, hattâ ateş yakarak ısınmakta oldukları görünüyordu. Kararımı verdim: Baskın baskındır. Ve tertibatımı aldım. Bu arada Lâdikli Mehmet sanki kabahatli imiş gibi kızarak yanıma geldi ve «Kumandanım sana bir şey danışacağım ve emredersen yapaca-

ğım» dedi. Ve devam etti: Elbiselerimi çıkararak düşmana esir olacağım. Onlarda beni esir diyerek askerlerimizin yanına bırakacaklar. İşte o zaman bizimkilere işi derhal anlatıp silâh çatılarına hücum etmelerini söyleyeceğim. Biz orada bu işi yaparken, siz de baskın edersiniz.»

Bu kahraman ve cesur Lâdiklinin kararını uygun buldum. «Peki» dedim. Biraz sonra gözcüler onu, düşman nöbetçilerinin silâhları arkasına doğru götürürlerken gördüklerini söylediler.

Düşman askerinin kısmen yemek yemekte, kısmen de istirahat etmekte oldukları bir anda idi ki, köprüdeki nöbetçi birdenbire düştü. Ayağının, köprünün eski tahtalrının meydana getirdiği deliklerden birine girdiğini derhal anladık. Çünkü, bu sırada bir arkadaş geldi ve yardım ederek ayağını delikten çıkardı. Sonra da koluna girerek ateşlerin yanına götürdü. Bu fırsattan istifade ederek bizde adam akıllı köprüye yaklaştık. Nöbetçinin tekrar köprüye gelmesile bir gürültü olmasının ve bu gürültüyle birlikte benim «Hücum,, diye bağırışımın arasından bir kaç saniye ancak geçti. Kökremiştik, önümüze ne çıkarsa silip süpürecekimize tam bir kanaatimiz vardı. Fakat süngülerimizi gören düşmanın kısmı azamı birdenbire teslim oldu. Ve kısa bir vuruşma neticesinde aldığımız sonuç şu oldu: 108 kişilik düşman bölüğünün 85

şi esir, 2 si zabıt olmak üzere 23 ü ölü. 300 kadar da esir askerimizi kurtarmıştık.

Yaralılarımızın kanlarını sarar ve esirlerimizin karınlarını doyururken ben de bir dere kenarına oturdum ve Lâdikli Mehmedi çağırarak "Anlat bakalım yaptıklarınızı," dedim. Şöyle anlattı: "Köprüye kollarımı kaldırarak yanaştığım ande düşman nöbetçileri, süngülerini göksüme dayadılar. Ve beni doğruca bölük kumandanlarının yanına götürdüler. Hangi kıtadan olduğumu nereye gitmek istediğimi sordu. Ben de düşman askerleri tarafından soyulduğumu Eskişehir'e gideceğimi söyledim. Emir verdi, diğer askerlerimizin yanına götürdüler. 300 kadar askerimizin kısım kısım toplanarak konuştuklarını ve herkesin birer ikişer hemşeri bulduğunu gördüm. Bunun üzerine ben de "Konya'lı var mı?," dedim. Şehirden ve kazalarından 50 si yaralı olmak üzere 65 hemşerime rastladım. Hemen yanlarına gittim. Konya'lı saraç Ahmet ile görüştim, ve köprüünün yanında süvarilerimizin bulunduğunu haber verdim. Bu haber ağızdan ağıza dolaştı, herkesin yüzünde bir sevinç ışığı peydahlandı. Bu esnada düşman askerleri et ve konserve tenekelerini ateşte kızdırıyorlar, yemek yemiye hazırlanıyorlardı. Aramızda vazife taksimi yaptık: Ben 50 arkadaşla yemek yiyen düşman askerlerine, diğer 50 arkadaş silâh çatısına ve diğer

sağlam 20 arkadaş zabıtlere hücum edecektik. Bu sırada talih yüzümüze güldü. Köprü nöbetçilerinden birinin ayağı köprüünün bir deliğine kaçtı. Onlar nöbetçi ile uğraşırken ben de arkadaşlara işaret verdim. Fırlamamızla beraber siz de köprüden atıldınız. Hepimiz de vazifemizi yaptık kumandanım."

Eskişehir ovası derin ve zulmet dolu bir sükûnet içinde idi. Vazifemiz bitmiş, yalnız köprüünün tahribi ve yaralılarımızın nakli kalmıştı. Büyük bir kafiye parak düşmandan aldığımız mekârilere yaralıları bindirdim ve sağlam askerleri de, başlarına bu mıntakayı çok iyi tanıyan Aziziyeli Mehmet çavuş idaresinde geldiğimiz yola hareket ettirdim. Kafiye bir saat kadar yol aldıktan sonra biz de köprüyü ateşledik. alevler sütun sütun yükselirken atlarımızı mahmuzladık.

Önümüzde ilerliyen uç, karanlıkta geldiğimiz yolu sükûnet ve meharetle takip ediyor, biz de inkitasız yolumuza devam ediyorduk. Köprüye gelirken dere içinde rasladığımız düşman ordugâhına yaklaştığımız sırada şöyle bir fikir beynimi gıcıklamaya başladı: Düşmanı uyurken avlamak. Ve hemen kararımı verdim. Yanıma aldığım ve bol İngiliz el bombası ile techiz ettiğim 30 askere "Atlarımızı ağaçlığa bağlayın ve beni takip edin," dedim. Açılarak dereye doğru ilerledik. Tam bu sı-

rada gözcü neferlerden İlginli Hasan yanıma geldi: Düşman uyuyor, akşam hakladığımız nöbetçi bile olduğu yerde duruyor," dedi. Gözcülerin yonına gittim; dediği doğru idi. Ordugâh civarında gezinen nöbetçilerden başka herkes uyuyor.

Bulunduğumuz tepe çadırlara 300 metre kadar uzaktı. Düşman ise yalnız cephesine karşı emniyet tertibatı almış, yan ve gerilerini ihmal etmişti. Elimdeki kuvveti üçe ayırdım, her birine ayrı ayrı hedefler ve vazifeler verdim. Birinci manga hayvanlara, ikinci manga ile diğer manga çadırlara ateş edecekler ve her mangadan üç nefer top tesiri yerine kaim olmak üzere bomba atacaklardı.

Ateşe, ilk atılacak bomba ile başlanmasını emrettim. Saat gece yarısından sonra üç raddelerinde idi ki ilk bombayı çadırlara doğru bizzat fırlattım ve ateş başladı.

Zavallı hayvanların ateşi yer yemez kazıklarını söküp çadırlara doğru kaçışmaya başlamaları üzerine, bomba ve ateş sesleri düşman ordugâhını alt, üst etti. Uykudan uyanan her düşman neferi ve zabiti şaşkın şaşkın oraya buraya koşuyor; yaralananlar, ölenler birbirine karışıyor, müthiş zayıyat veriyorlardı. Bu seyrine doyulmıyan baskının sonunu bekliemedik. Hava ağarmadan kıtamıza ulaşmak ve yeni alacağımız muha-

rebe vazifelerimize bir an evvel kavuşmak için atlarımıza atlayıp karanlıklara daldık. Hava yavaş yavaş ağarıyordu ki Danişment sırtlarında muharebe ileri karakollarımıza tesadüf ettik. Derin bir nefes aldım. Gönderdiğim yaralıların yarım saat kadar önce geçtiklerini öğrenince sevincimiz bir kat daha arttı.

Ve neticede çok cesur ve kahraman kumandanımız hepimizi şu sözlerle taltif buyurdular: "Güvenle verdiğim zorlu vazifenizi başardığınızdan dolayı sizi ve cesur askerlerinizi tebrik ederim."

İstiklâl harbinin bidayetinde Konya çocuklarından teşkil edilen bu küçük süvari müfrezesi, son zafere kadar bütün muharebelerde çok büyük vazifeler alarak ve başarılar ile İzmir'e girmişlerdir. Bu muharebelerde kahramanca çarpışırken şehit olan Kuzgunkavak mahallesinden ihtiyat mülâzım Fahriyi, süvari neferi kahraman Kadınhanlı Mehmedi, Muhacir mahallesinden Emni, Dere mahallesinden Aliyi ve Tahtatepen mahallesinden kahraman Mustafayı burada rahmetle anarım.

Memleket ve milletimizi büyük-lüğü ile zaferden zefere koşturan büyük Atamızın mânevi huzurunda huşu ile eğilirken; Garp Cephesinin Yavuz kumandanı Millî Şefimizle birlikte daha bir çok Cumhuriyet bayramlarına kavuşmamızı Tanrıdan dilerim.

FOLKLOR :

AKŞEHİR DÜĞÜN GELENEĞİ

Yazan : MUAMMER KARABAĞLI

Yurdu tanıya bilmek hususunda memleketlerimizin en hücre köşelerine dadar nüfuz edebilmek, ancak o yerlerin örf ve adetlerini tetkik etmekle mümkündür. Folklor, millî bünyemizin anlaşılmasında en büyük âmillerden biridir. Geniş kültür hayatımızda folklor mevzuu pek kısa bir zamandır ele alındı. Son yıllara kadar devam ederek daha çok değer ve ilgi kazanmaya başladı... Bu faaliyet bilhassa yurt ve vatan anlamında çok önemlidir. İşte tabiatın çetin verimi, Anadolu hayatından bir parça: Akşehir düğün geleneği...

Akşehir, Konya vilayetinin güzide kazalarının başında gelir. Şehir her köşesine kadar düzgün yollarla, geniş caddelerle ve elektrik, su tesisatıyla donatılmıştır. Nüfusu, ticarî durumu, güzelliği ve Anadolu — Bağdat demir yolu üzerinde bulunması dolayısıyla eskiden beri büyük bir ehemiyet kazanmış ve bu ehemmiyeti her zaman muhafaza etmiştir. Bu memleket halkından olanlar evlenebil-

mek için, eskiden beri âdet olduğu üzere, şu umumî kaidelere riayet ederler:

I — Evlenecek erkekse yirmi yaşından aşağı olmaması, (Askerliğini bitirmişse daha makbuldur) ve az çok bir meslek sahibi bulunması lâzımdır.

II — Kızsa, yirmi yaşını geçmemesi, güzel ve daha ziyade hamarat olması lâzımdır.

Bu şartlar altında her erkek ve kız, ailesi nezdinde evlendirilmeye hak kazanmış demektir. Oğlunu evermek isteyen anne, kızı görmek için söylenilen eve, yanına bir kaç kadın ve kız akrabalarını alarak, görücü gider. Kız, gelen misafirleri karşılar, ellerini öper, yanlarında oturur, Bu suretle görücüler, görmeye geldikleri kız hakkında şahsî kanaatlarını edinmiş olurlar. Kanaatları müsbetse, anne, vaziyeti oğluna anlatır, oğul muvafakat ettiği takdirde oğlanın babası tarafından kız evine dünür gidilir, Kız istenir. Kızın anne ve babası muvafakat ederse bir kaç gün sonra kız evinde şerbetli bir toplantı ile nişan yapılır. Bu toplantıda kıza beşibiyerde takmak âdettir. Beşibiyerde adedi oğlanın zengin ve fakirliğine göre değişir. Bu toplantıdan sonra oğlan ve kız nişanlanmış demektir. Nişan ve düğün arasında azamî altı ay vardır. Bu müddet zarfında her iki taraf ta hazırlıklarına başlarlar. Düğün zamanı gelir. Düğün, âdet olduğu üzere gire (Pazar) günleri yapılır. Cumartesi akşama kız ve oğlan evlerinde çalgılı ve sazlı eğlenceler tertip edilir. Bu eğlencelerde memleket havaları çalınır, oyunları oynanır... Kız evinde kızın iki el ve ayaklarına, oğlan evinde oğlanın sağ eline kına yakılır. Bu sahne çok hüznüldür, bilhassa kız evinin acı dolu ağlamaları pek çoktur. Kızın kına yakılırken ağlaması âdettir. Kına yakılırken türküler susar. ve hep bir ağızdan şu ağıt defle beraber söylenir!

Gıcılar, kavak gıcılar
Kına dolu tasımız var
İşte geldi kınacılar
Var evimiz var var var
Şen oğlumuz şen oğul şen

(Kız evinde)

Şen kızımız şen
Gıcılar kavak gıcılar
İçimizde yasımız var
Gelmez olası kınacılar

Kal evimiz kal kal
Şen oğlumuz şen

(Şen kızımız şen)

Atladım geçtim ırmaktan
Yüzüğüm düştü parmaktan
El gızına yalvarmaktan
(El oğluna yalvarmaktan)

Atladım geçtim eşiği
Sufrada kaldı kaşığı
Kızlar evin yakışığı
Var evimiz var var var
Şen oğlumuz şen, oğul şen
Şen kızımız şen

Bu ağıtlar söylendikten sonra kına merasimi bitmiş olur. Oğlan evinde güvey arkadaşlarının tebriklerini toka ile karşıladıktan sonra bu mutlu günü kendisine bağışlayan anne ve babasının ellerini öper. Bu eğlence içkili ve sazlı bir âlemde sabaha kadar devam eder... Sabahleyin güvey ve sağdıç (1) akrabaları ve samimi arkadaşları ile kız evinden gelen dürülerle (2) hamama giderler. Hamamda eğlenceler içerisinde yıkanılır.

Bundan sonra bando başta olmak üzere araba ve otomobillerle gelin almağa kız evine gidilir. Evin önünde kalabalık durur. Gelin tüller ve duvaklar içerisinde kaynatayı bekler, kaynata arabadan inerek gelinin yanına varır...

(1) Sağdıç : Güvey öğretene

(2) Dürü : Kız evi tarafından oğlan evine gönderilen cehiz.

Gelin kaynatanın iki ellerini öper. Kaynata da gelini iki ellerinden tutarak oğlanın anne ve kız kardeşine teslim eder. Onlar gelini aşağı indirirken kız evinin ağlamaları arasında kaynata içeriden kalabalığa para ve şeker saçmağa başlar.

Bu sırada gelin kapalı bir arabaya yahut bir otomobile bindirilir ve kalabalık arabalarla birlikte hareket ederek oğlan evinin önüne gelinir. Gelin arabadan çalğı ile indirilir. Bu sırada gelin ve güvey koltuk yaparlarken sağdıç sevinçler içerisinde kapı önünü dolduran kalabalığa para ve şeker saçar... Kalabalık neş'e içerisinde bol bol saçılanları kapışırken Güveyle sağdıç bir arabaya binerek Nasrettin Hocayı ziyarete gi-

derler. Bu ziyaretten sonra sadıç güvey arkadaşını evine yemeğe götürür. Orada beraberce yemek yerlerken sağdıç güveye gerdek hakkında bilgiler öğretir. Birlikte yassı namazına giderler. Namazdan sonra bir hoca ve birkaç akrabaları ile dönerler. Evvelce yapılan resmî nikâhdan başka birde burada, gerdek odası önünde dinî nikâh yapılır. Hoca gelin güveye sadetler temenni ettikten sonra güveyi gelinin yenge (1) ile birlikte oturduğu gerdek odasına sokar... Böylelikle gerdeğe girilmiş ve bir yuva kurulmuş olur. Ertesi gün oğlan evinde bu mutlu günün ertesi yapılır.

(1) Yenge : Gelin öğretir (Ekseriya kız evi tarafından olur.)

Ahmed Mithad efendinin doğumunun
yüzüncü yıldönümü münasebetile:

BİR HATIRA

M. MESUD KOMAN

İkinci Abdülhamidle " Türk milletine okuma hevesini aşılayan ve o zamanki her sınıf halk üzerinde hocalık hakkı bulunan „ Ahmed Midhad efendi merhumun bazı hatıralarını, oğlu doktor Kâmil Yazgıç'dan naklen, Üstad İ. H. Baltacıoğlunun « Yeni Adamında » okumuştuk. Bunlar bizde, aşağıdaki hatıraları canlandırdı :

« Sultan Abdülhamid, Ahmed Midhad efendi merhumu, hizmetini takdiren vezaret rütbesile taltif etmek istiyor ve vezaretine dâir olan iradei seniyyeyi, bu tevcihin resmen ilân edilmesi için, Babı Âliye » tebliğ ettiriyor.

Bunu haber alan Dahiliye Müsteşarı Ahmed Vefik Paşa hemen mabeyn hümayuna :

« Bu gibi teltifatı seniyyeye » « karışmak her ne kadar haddi- » « miz değilse de; bu adamın na- » « mına paşalık izafesile "Midhat" » « paşa „ denilmek lâzım geleceği » « bunun da mel'un-u mahudun na- »

« minî daima hatıra getireceği » « hasbes - sadakat arz olunur » mealinde bir sadakatname takdim ediyor.

(Ahmed Midhad efendiye "Midhad,, mahlasını veren; Türkiyede ilk Ziraat bankasını açan; ilk defa san'at mekteplerini kuran Midhad paşa merhum olduğu gibi bu zat, aynı zamanda halk arasında "Meşrutıyyetin,, de babası tanınmasından) yukarki jurnal pek tabii olarak vehmi şahaneye dokunuyor ve derhal Ahmed midhad efendinin vezaret iradesi Babı Âliden geri çevirtiliyor.

*
* *

Pek hürmet ettiğim ve ulu Tanrıdan uzun ömürler dilediğim ricalden bir zat, yukarki hatırayı bize naklederken aşağıdaki fıkrayı da anlatmışdı. Bu günkü nesle o zamanki zihniyeti pek güzel anlatacak olan fıkra şöyledir :

Meşhur Mecelleci Atıf beyin

defn olunduğu gün gazeteler, ertesi gün çıkacak nushalarına girmek üzere, merhumun hal tercemesine, ilmüne, irfanına, hizmetine dair uzun satırlar ayırmışlar ve «Süleymaniye camii şerifi haziresinde bazı eazımın yanına defn olunmuştur» diye yazmışlar.

O zamanki âdet hükmünce gazetelere girecek yazılar, daha evvel, sansöre tabi tutulurdu. Bize bu fıkrayı anlatan zat da o sırada dahiliyye nezareti matbuat sansöründe memur; ertesi günkü gazetelerde çıkacak bendleri kontrol etmek nöbeti de kendisinde.

Vaktiyle mektebde Atıf beyin talebesi olduğundan, hocasının vefatından ziyadesile müteessir.

Sansöre getirilen gazete kolonlarındaki Atıf beye ait satırlara şöyle bir göz gezdirir, hepsinin merhumun meziyyatına aid olduğunu görünce; aynen neşir'leri için imzayı basıyor...

Ertesi gün; çıkan gazeteleri, tetkikeden Müsteşar Paşa (Süleymaniye camii şerifi haziresinde bazı eazımın yanına defni...) fıkrasını görünce derhal, o günün nöbeti sansörü odasına çağırır, ve (Atıf beyin tercemei halini siz mi okudunuz?) diye sorar. (Evet!). cevabını alınca (o halde, senin nazarı dikkatini celbetmesi icabedip, tayyetmen lâzımgelen sa-

tırların neşrine nasıl müsaade ettin? Bazı eazım denilenler orada gömülü Hüseyin Avni ile Kayserili Ahmed mi dirler?...) diye çıkışır.

(Mâlumya, Sadrazam ve Serasker Hüseyin Avni paşa ile Bahriye nazırı Kayserili Ahmed paşa, Süleymaniye camii haziresinde gömülü. Bu zavât, padişahın vehmine dokunan Midhad paşa ve ilmi Türkçülerin başı Süleyman paşa ile birlikte Sultan Abdülazizin hal'ı vak'asında bulundular.)

İşin sarpa sardığını, bu suretle de göze girilmek için vehmi şahnenin tahrik olunacağını; bu arada kendisinin de kimbilir nelere maruz kalacağını anlayan zat, kemâli safvetle «Orada, Sultan Süleyman Kanunî gömülü değilmi?.. Bundan başka eazım kim olabilir!..» mukabelesiyle yakayı kurtarır.

NOT: 942 yılında Ahmed Midhad efendi merhuma dair matbuatımızda epeyce yazılar çıktı. Bunların arasında profesör Ziyaeddin Fahri Fındıkoglundun; merhumun Türkçülüğü üzerine Cümhuriyet gazetesinde çıkan bir seri mekalesini ehemmiyetine binaen kari'lerimize tavsiye ederiz. Akşam gazetesinde de bazı yazılar çıkmıştır. Hayatının sonuna kadar Türk halkının terbiyyei fikriyyesinin yükselmesine çalışmış olan bu büyük Halk yazarının «Hayat ve Eserlerine dair» etraflı ve mufassal bir kitap çıkarılmasını Maarif Vekâletimizin himetinden beklemek hakkımızdır. M. M. K.

KONYA'DA KÜÇÜK SAN'ATLAR

MİTHAT ŞAKİR ALTAN

(Baştarafı evvelki sayılarda)

(İş yerleri, Usta ve Çıraklar)

T A B L O I

N E V ' i	İş yeri	Muh. kuv. Beyglr	Usta	Kalfa	Çırak	İşçi
Demircilik	{ 56 işevi } 4 atelye	1 — 4	60	30	60	—
Elektrikçilik	1 fabrika	—	3 montör	—	—	15
Kazancılık bakır tornacılığı	1 atelye	1,5	1	—	1	—
Bakır döğmeciliği	6	—	6	—	16	—
Tenekecilik	35	—	35	35	70	—
Kalaycılık	30	—	30	30	30	—
Bıçakçı ve tüfek tam.	7	—	7	8	7	—
Saat tamirciliği	10	—	10	—	—	—
Kuyumculuk	12	—	12	—	12	—
Marangoz ve mobilyeci	7	—	7	7	7	—
Doğramacılık	6	—	6	6	6	—
Seyyar doğramacı	—	—	50	100	—	—
Arabacılık	56	—	56	30	80	—
Kaşıkcılık	6	—	6	—	—	24
Çıkrıkçılık	7	—	7	7	7	—
Dülgerlik	40	—	40	40	40	—
Seyyar dülger	—	—	50	100	—	—
Kundura kalıpcılığı	1 atel.	4,90	1	1	2	—
Debbağlık	1	—	1	—	—	3
Post ve kürk	—	—	12	12	—	—
Kunduracılık	12	—	12	36	72	—
Mestçilik, yemenicilik	150	—	150	300	500	—
Saraçlık	31	—	34	21	62	—
Dokumacılık	3 atl. 50 tez.	4	—	—	—	150
Duvarcılık	—	—	150	50	—	—
Betoncu	—	—	10	—	—	—
Taşçılık, kaldırımcılık	7	—	7	10	150	—
Seyyar taşçı, kaldırımcı	—	—	50	—	—	—

N E V' i	İş yeri	Muh. kuv. beygir	Usta	Kalfa	Çırak	İşçi
Boyacılık, nakkaşlık	—	—	10	—	—	—
Sıvacılık	—	—	15	10	—	—
Ciltçilik	2	—	2	2	—	—
Halicilik (Buna ait kısma müracaat)						
Keçecilik	60	—	60	210	10	—
Şapkacılık	3	—	3	—	—	—
Mutafçılık	7 atl. 18 tez,	—	18	—	3	—
Şekercilik	10	—	10	10	10	—
Pastacılık	3	—	3	—	9	—
Helvacılık	13	—	13	26	—	—
Kadın, erkek terziliği	95	—	95	90	190	—
Kasketçilik	4	—	4	4	4	—
Yorgancılık	7	—	7	6	—	—
Seyyar yorgancı	—	—	120	—	—	—
Toprak kaplar işçiliği	10 atelye	—	10	10	30	—
Tuğlacı ve kiremitçi	6 ocak	—	12	—	—	6
Kireççilik	4 „	—	4	49	—	4
Ekmekçilik	32	—	32	64	32	—
Nalbantlık	30	—	80	20	20	—
Kalburculuk	3	—	3	3	6	—
Seyyar kalburcu	—	—	100	—	—	—

TABLO II
KAZANÇLAR

	Senelik vasati itibarile ustaların kazançları	Kalfaların Kazançları	Öğle yemeği ustaya ait çıraklar haftalığı	İşçilik ve imaliye ücreti	Amele Yevmiyesi
	Günlük Kr.	Yıllık Lira	Aylık Lira	Haftalık Kr.	Kr.
Demircilik		200		50	
Elektrikçilik					70-100
Bakırcılık	60 - 80			30 - 40	5 - 15
Tenekeçilik	80 - 100		100 - 150	25 - 50	
Kalaycılık	80		200 - 250	10	
Bıçakçılık		450	300	25 - 50	
Saatçilik	360 - 480				
Kuyumculuk					4 - 150
Marangozluk	200 - 300		600 - 700	200	
Doğramacılık	200 - 260		300 - 350	20 - 50	
Seyyar doğramacı	120 - 150		350 - 450		
Arabacılık	100 - 120		1000 - 1250	25 - 30	
Kaşıkçılık	100 - 120				50
Çıkrıkçılık	60 - 80		25 - 30	10 - 15	
Dülgerlik	150		600 - 700		
Seyyar dülger	80 - 120		500 - 600		
Debbağlık	150				150 - 200 (*)
Kunduracılık	200 - 350		375 - 625	50 - 150	80
Saraçlık	100 - 150		300	25 - 30	
Dokumacılık			200 - 300	100	70 - 80
Duvarcılık	100 - 250		75 - 100		
Taşçılık	200		100		
Kaldırımcılık	100 - 120		160		
Boyacılık, Nakkaşlık	60 - 70				
Sıvacılık	150				
Mücellitlik	120 - 150		125		
Şekercilik, pastacılık (*)					15 - 125
Terzilik			125 - 500	50 - 100	500 - 800
Yorgancılık (**)			150 - 200		
Çömlekçilik	80 - 95		250		50
Tuğlacılık	80 - 90		250 - 300		50 - 60
Ekmekçilik	100 - 150		50 - 60	20 - 30	
Nalbantlık	60 - 80		20 - 25		
Kalburculuk					80 - 100

(*) — Post debbağlığı ve kürkçülüğe aiddir. Şeker ve pastacılık yıllık dükkân geliri 2500 — 3000

(**) — Yorgancılığın yıllık dükkân geliri 1500 — 3000 liradır ve bunlar gayri safi miktarlardır Bu tablodaki çırak haftalıklarında ustalar tarafından verilen öğle yemekleri dahil değildir

T A B L O III

İŞÇİLİKTE KULLANILAN MALZEME

MADDELER	Kilo	Muhtelif "	Kıymeti L.
Demir	900000		108000
Petrol	60000		6000
Boru		15000 M.	15000
Oluklu çinko	90000		34500
Siyah Saç	270000		40500
Galvanizli çinko	60000		18000
Çivi (muhtelif)	375000		67500
Kabara sıva çivisi	90000		31500
Çelik	30000		15000
Kazma, kürek (mamul)	650000		30000
Pulluk ucu		1500 sandık	26250
Cıvata	50000		20000
Ziraat makine bıçakları		50000 tane	2500
Demir yaba		10000 "	3000
Kosa		20000 "	14000
Bakır (mamul, gayrimamul)	60000	51000 "	
Plaka teneke	10500		
Teneke		3500 tane	
Tuz ruhu	150		
Bakır havya	100		
Lehim, kalay	600		
Çıralı çam kerestesi		2500 - 3000 M ₃	100000
Diğer keresteler		500 M ₃	25500
Çiftçi levazımına harcanılan çam kereste		6000 M ₃	225000
Kundura kalıpeçliğinde gürgen kerestesi		120 M ₃	4800
Kösele	100000		140000
Mesin ve sahtiyan	70000		71000
Vaketa	30000		56000
Ruğan		15000 ayak	9500
Vidala		30000 "	15000
Glase		4000 "	2500
Fantazi meşin		1000 tane	1300
Kundura çivisi (yerli)	20000		
" " Tahta	4000		
Pamuk ipliği (yerli—ecnebi)	35230		
Filoş	9000		
Yün ipliği	266		
Merserize	57		
Süni ipek	29		
Yün	10000		

1 — Buradaki miktarlara kazalara gönderilenler de dahildir.

2 — Burada görülen rakamlarla miktarlar 1936 yılında Ticaret odasında tetkik ve tesbit edilmiş olan kıymetler ve miktarlardır.

3 — Kıymet hanesi boş bırakılanlar 1936 daki tesbitte kıymet miktarları tayin edilmişler ve tahkikine imkân bulunmuşlardır.

(Sonu var)

ŞEHRİN İÇME SUYU VAZİYETİNE

UMUMİ BİR BAKIŞ

Yazan : Yüksek Mühendis TURAT

Merkezî Anadolunun bu en güzel şehrinde takriben 43 sene mazisi olan bir su tevzi şebekesi olduğunu biliyoruz. Borular içersinde, fennî ve sıhî şeraiti haiz bir su tevziatı 40 sene evvel pek az şehirlere nasip olmuş bir mazhariyettir. Fakat son senelerde şehrimizde bir su sıkıntısı bulunduğu da inkâr edilemez bir hakikattir. Bu neden böyle olmuştur? Bunu tetkik edecek değiliz. Buna nasıl çare bulmalı meselesi ise bugünkü bilgilerimizle artık muamma değildir. O halde çekilen su sıkıntısının sebebi nedir? Menbaları mı azaldı? nüfusmu çoğaldı? daha çok sumu sarfeder olduk? bütün bu sorulara cevap vermek ve daha açık bir ifade ile derdimize teşhis koymak ve sonra tedavi çarelerini aramak lâzımdır.

İşitiyoruz ki belediyemiz bunu tetkik ettirip projeler yapıyor belkide bu projelerin icab ettirdiği masrafları karşılamak üzere para vaziyetini hal edecek ve belkide birçok inşaata yapacaktır. Fakat memleket dertlerini ne kadar çok

düşünür ve ne kadar daha çok de fa incelersek faideli olacağı kanaatindeyiz. Bu suretle de eniyi şekli hal daha kolay bulunabilir. O halde bazı rakkamlar ve basit hesaplarla bir kerre derdi teşhise çalışalım.

Menbalar mı azaldı? Buna bir kelime ile hayır cevabını vereceğiz.

Çünkü menba sarfiyatı en son ölçülere göre :

	1944 senesinde
Tutlu	51 Lit/sa
Çayırbağı	40 "
Mukbil pınarı	25 "

sarfiyat bulunmuştur ki eski sene sarfiyatı da hemen hemen bunların aynıdır. Senelik muhtelif aylardaki sarfiyat farklarında gayrı bariz bir azalma ve hattâ çoğalma yoktur.

Şehrin su ihtiyacını daima karşılayabilirler. Esasen hazinele rin ortadan kalkmasile tutlu menbaından tasavvur edilenden çok fazla 25 litre yerine 48 litre su alınmaktadır. Buna Çayırbağın dan gelen ve yollarının bakımsız

lığı yüzünden gittikçe azalarak, 20 litreden 9 litreye düşen su ile Mukbılınarının Meramda ve yollarda sarfolan kısımlardan artan miktarını da takribi olarak ilâve edersek hâlen şehre 65-60 litre su gelmektedir. Bu sarfiyattan günde adam başına takriben 100 litre su düştüğü hayretle görülür? O halde nüfus çoğalmış olsa dahi, ki bu da anormal değildir, ve ancak 52093 olmuştur. Şehre gelen su fazlasıyla kifayet etmesi lâzımdır. Bugün İstanbul ve Ankara gibi şehirlerimizde bile birçok abonelerin banyosu ve sıcak su tesisleri bulunduğu halde 100 litre sarfedilmektedir. 100 litre su takriben 6 teneke su demektir. Bir evde vasati 5 nüfus kabul edilirse 30 teneke su isabet ederki bahçe sulaması hariç hangi evde bu suyun sarfına imkân vardır. Görülüyorki ne sular azalmıştır ne nüfus haddinden fazla çoğalmıştır. Ve esasen menbalardan borularla gelen su okadar çoktur ki bir su derdimiz olmaması lâzım gelir. O halde sebep nedir ki biz darlık görüyoruz? Bunu da birer birer araştıralım.

1 — Bizim bildiğimiz, suyun şehre nazım bir hazine vasıtasıyla girmesi gerektir. İki hazinenin ikisi de gayrı kabili istifade olduğundan birinci büyük aksaklık, suyu gece depo edip gündüz su boru şebekesini besleyecek nazım vaziyette bir hazinenin olmamasıdır.

2 — Şehir şebekesi 40 sene evvel o zamanki şehrin vaziyetine göre ve ancak o zamanki telâkkiye göre ve çeşmelere su vermek üzere tertip olunmuştur. Zaman ilerledi şehrin merkez sıkleti eskisine nazaran tamamen değişti. Yalnız sakat bir telâkki hâlâ baki olduğunu görmekteyiz.

Şehir yine 420 çeşme vasıtasıyla tağdiye ediliyor. Hattâ bu adede evlerdeki muslukların ilâvesi icab eder. Bundan başka zaman zaman hiç bir esasa istinat ettirilmeden ve en ufak bir hesap yapılmayarak yer yer borular döşendi 40 sene evvelki boru şebekesiyle sonradan buna ancak 40 sene evvelki telâkkilere nazaran ilâve olunan borularla şehrin suyunu vermek bugün için mümkünmüdür. Tecrübe bu hakikati ne kadar güzel yüzümüze vuruyor.

3 — Menbalardan eski depolara gelen isale boruları mütemadiyen delinerek evlere su verilmiştir. Saatsiz ve konturolsuz kalan bu vaziyet su derdinin birinci derece amillerindendir.

4 — Pek kolaylıkla tahmin edilir ki isale boruları ve şehir şebekesi ne kontrol edilmekte ve ne de tamir edilmektedir.

5 — Bunu doğrudan doğruya su sıkıntısı ile alâkadar olmayan ve fakat sıhhî bakımdan birinci derecede mühim olan menba durumlarını da ilâve etmek lâzım-

gelir. Menbalarımız bozuk bakımsız ve maalesef herkesin girip çıkabileceği ve daima suyun pislenmesi imkânı olan bir durumdadır.

Bu kadar bozuk bir vaziyetin ıslahı ve kabil olduğu kadar kısa zamanda düzeltilmesi imkânı varmıdır? Bunu ikiye ayırmak ve her iki vaziyeti ayrı ayrı mütalâa etmek gerektir.

1 — Artık hayatını ikmal etmiş olan yâni tamamen amorte edilmiş bulunan şebekeyi yok farzederek her şeyi yeniden ve bundan meselâ 30 sene sonrası dahi düşünülerek tedbir almak.

2 — Hâli hazırı ıslâh etmek ve kabili istifade şekle sokmak.

Birinci maddede görülen hal şekli radikaldır. Zaman ve para müsait olursa yapılması lüzumludur. Menbalar yeniden elden geçer, isale hatları birleştirilir, tamir olunur ve hattâ değiştirilir. Yeni hazine yapılır. Şehre yeni projelere göre boru döşenir, tekniğin emrettiği her şey yapılır; ve biz de bütün dertlerimizin kökünden halledildiğini görürüz.

Esasen belediyemiz de bu yolda yürüyor. İlk iş olarak menbalardan hazineye kadar olan kısmın yeni projelerini ihale etti. Ve müteaddit projesini yapıyor. Pek yakın müddet sonra da yeni şebeke projesinin yapılması taahhüte bağlanacak ve tabiidir ki en iyi

şerait altında yapılacaktır.

Fakat belki bir kaç milyon lirayı bulacak olan bu projeyi belediyemiz kaç senede tahakkuk ettirebilecek ve bundan daha mühimi bu zamana kadar çekilen su sıkıntısı nasıl önlenecek: işte asıl meselenin ruhu buradadır.

Zaten yukarıdada mütalâa ettikki hâlen gelmekte olan su şehre bu gün hattâ yakın bir istikbale ve meselâ 10 seneye kadar şehre kâfi gelecek miktardadır. O halde bu istikbale ait projeler yapıladursun. En son gayemizin ne olduğunu bilelim. Fakat bu günü de ihmal etmemeli ve acele yapılması mümkün ve hattâ bazan fazla para sarfına lüzum bile olmayan ufak ıslahat da yapılmalıdır. Bu ıslahatı ise şu şekilde sıralamak mümkündür.

1 — Menbalar hakikaten acınacak haldedir. Bir himaye mintakası yoktur. Herkes istese bunlara girebilir. Allaha çok şükürki bütün bunlara rağmen bir salgın hastalık olmuyor. Halbuki bunların önlenmesi ne kadar kolaydır.

2 — Şehrin mevcut şebekesi birkaç sene evvel rölöve edilmişti. Bunun ne miktar su geçirebildiği ve nasıl ufak tefek ıslah veya ilâvelerle hiç olmasa bugünkü ihtiyaca cevap verecek şekle getirilmesi imkânı nihayet bir hesap işidir. Belediye kendi fen heyetine yaptıramıyorsa ilk evvel bir ehlini bulup bunu yaptırması gerektir.

3 — Menbalardan şehre gelen isale boruları gözden geçirilmeli su kaçıran yerleri îslah edilmeli ve vanalar vantuzlar ilavesile teknik bir hale konmalıdır.

4 — En mühim eksik deposuzluktur. Mevcutların tamiri mümkün değilse müstakbel vaziyeti gözüne alarak derhal bir depo ilavesi hem suyun tanzimi bakımından ehemmiyetlidir hem de şehirde fazla tazyik dolayısıyla vukua gelen boru patlamalarının önlenmesi bakımından mutlak lâzımdır. Şehirde durup dururken boruların patlamasını sırf fazla tazyike atfetmelidir.

5 — Şehirdeki çeşme adedi mutlak surette dörtte bire indirilmelidir. Sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar çeşmelerden boşu boşuna su akıttıktan sonra bu günkü suyun daha 10 mislini de getirsek şehirde yine su derdi halledilemez.

6 — Artık suyun mülkiyetine

sahip aboneler için de tedbir almak zamanı gelmiş olsa gerektir. Mülkiyetine sahip olan abonelerdeki suların daimi aktığına göre sokaklarda mevcut 420 çeşmeye bunu da ilâve ederek tesirâtını beraber mütalaa mümkündür. Hiç olmazsa temellük edilen su miktarı kadar sarfiyat yapıldığı saatle kontrol edilmelidir ve fazla sarfedenlerden fazlası için su parası alınması esası kabul edilmelidir. Kaldığı bu abonelerin ekserisi doğrudan doğruya isale hattı üzerindedir. Ve çeşmelerin yaptığı menfi tesirden daha müessir bir vaziyette su sıkıntısına âmil olmaktadır.

Bütün bu tetkikler bize şunu gösteriyorki derdimiz susuzluk değil haddinden fazlâ gelen suyu iyi kullanmamak ve teknik bir idare kurmamaktır.

Bu günkü mesele ilersi için mütekâmil proje hazırlamak değil mevcuttan azami istifade edebilmeği düşündürmektedir.

HARP SONU VE İÇTİMAÎ YARDIM

Yazan : DR. İSMAIL HAKKI ALADAĞ

İnsanlık, tarihin hiç bir devrinde, ıstırapdan kendini kurtaramamıştır. Bunda kendi ruhî kompleksinin de büyük hissesi vardır. Eger o tabiata hâkim olduğu kadar kendi cinsine de hâkim olsaydı dünya her halde bu günkü dünya olmayacaktı. İnsan ve onun cemiyetini bu gün fizikî hâdiseleri görebildiğimiz gibi göremeyoruz. Onları tam manasile formüle etmek henüz kudretimiz dışındadır. Buna rağmen bir sürü ıstırap bahasına da olsa devir, devir yeni bir kalıba giriyor yeni, yeni çareler buluyoruz. Önceleri esatirî, dinî emirlerin ve nihayet ferdî acıma ve sevmeye hislerinin tesirile aramızdaki düşkünlerin acılarına çare bulmayı düşünüyorduk. Bu tesirlerle sırasıyla aşhaneler, miskinhaneler, darıış-falar daha sonra hayır cemiyetleri hususî ve resmî hastaneler teşessüs ve teşekkül etti. Hattâ devlet de bu işe karıştı.

Fakat bu, hiç bir zaman tam manasile içtimaî noktadan hareket etmeyen birer diğerkâm tedbir olmakdan ileri gidemedi. Düşküneye yardım bir bağışdan bir vazife ve mecburiyet hissine yükselemedi. Cemiyet dışında insan düşünülmeceğine göre onun içindeki yoksulların ve düşkünlüklerin içinde az çok cemiyetin hissesi vardır. Şu halde sefaletin önüne geçmek bir cemiyet vazifesidir. Hele içinde bulunduğumuz harp yıllarının kendisinde daha fecî yıllar getireceğini her kes bilir. Bu duygu ile ürperen devletler varlıklarının da tehlikede bulunduğunu görerek topdan çareler aramakla meşguldürler.

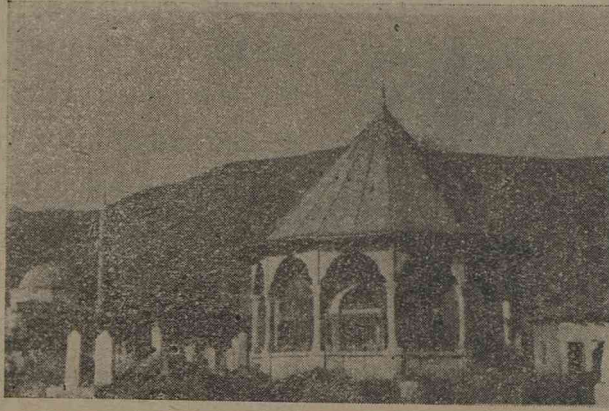
Her şeyden önce her insanın başkaları zararına olmayarak şerefle yaşama, çalışma ve cemiyetin mukadderatına iradesile karışma hakkı olduğu idrâk ve kabul edilmektedir ki bu gün için bir ka-

zançtır. Her gün gazetelerde okuduğumuz bir sürü iş, sağlık ve içtimaî koruma proje ve pılanlarının hareket noktası buradan başlamaktadır. Milletler içtimaî yardımını devlet çapında içtimaî sigorta olarak telakki etmek mecburiyetini duyuyorlar. Biz hakikaten en çok toplu yaşamasını seven bir milletiz. Yardım hissi bizde çok kuvvetlidir. Tarihimiz bunun bir çok söz götürmez örneklerle doludur. Yarına bir çok milletlerden

daha iyi olarak çıkacağımıza kendimize ye şefimize güvenerek inanıyoruz. Yalnız bu inanç bizi dünyaya hareket ve fikir hâdiselerinden alakoyumakdan fazla ilgilendirir.

Milletler dışı millet olmadığı-mız için dünyanın yarınki istiraplarına hissemize düşecek olanı daha ehven atlatabilmek için şimdiden çok düşünmek ve tetkik etmek mecburiyetindeyiz. Her halde içtimaî yardım işi bu günün en mühim meselesidir.

Akşehir de Nasrettin Hoca Türbesi

HALKEVİ ÇALIŞMALARI

Dil Edebiyat:

Dil bayramı münasebetile ev Reisi M. Koner'le Muallim N. Ayas tarafından söylevler yapıldı.

Dr. Fuad Taner tarafından «İhtiyarlama» mevzulu konferans verildi.

Temsil:

Üniversite gençlerimiz tarafından «Zehirli Kucak» piyesi temsil edildi.

Sosyal yardım :

Hastalar muayenesi devam etti ve sabun dağıtıldığı gibi geliri fukaraya ait olmak üzere bir balo verildi.

Güzel sanatlar :

Resim kursu çalışmalarına başlandı.

Gençlerle küçüklerin orkestra, caz, saz egzersizleri devam ettiği gibi bando teşkilâtı da ilerletildi.

Bugün çıkmakta olan Halkevleri dergilerinin listesi

<u>DERGİNİN ADI</u>	<u>ÇIKARAN HALKEVİ</u>
Taşpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyeş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü